بسم الله الرحمن الرحیم

وزارت معارف

تعلیم و تربیهٔ اسلامی

صنف چهارم

(مذهب جعفری)

سال چاپ: ۱۳۹۸ هـ. ش.

سرود ملی

دا وطن افغانستان دی
کور د سولې کور د تورې
دا وطن د ټولو کور دی
د پښتون او هزاره وو
ورسره عرب، گوجر دي
براهوي دي، قزلباش دي
دا هېواد به تل ځلیږي
په سینه کې د آسیا به
نوم د حق مو دی رهبر

دا عزت د هر افغان دی
هر بچی یې قهرمان دی
د بلوڅو د ازبکو
د ترکمنو د تاجکو
پامیریان، نورستانیان
هم ایماق، هم پشه یان
لکه لمر پر شنه آسمان
لکه زړه وي جاویدان
وایو الله اکبر وایو الله اکبر

مشخصات کتاب

مضمون: تعلیم و تربیهٔ اسلامی (مذهب جعفری)

مؤلفان: گروه مؤلفان کتاب‌های درسی دیپارتمنت جعفری نصاب تعلیمی

ویراستاران: اعضای دیپارتمنت ویراستاری و ایدیت زبان دری

صنف: چهارم

زبان متن: دری

انکشاف دهنده: ریاست عمومی انکشاف نصاب تعلیمی و تألیف کتب درسی

ناشر: ریاست ارتباط و آگاهی عامهٔ وزارت معارف

سال چاپ: ۱۳۹۸ هجری شمسی

مکان چاپ: کابل

چاپخانه:

ایمیل آدرس: curriculum@moe.gov.af

پیام وزیر معارف

اقرأ باسم ربک

سپاس و حمد بیکران آفریدگار یکتایی را که بر ما هستی بخشید و ما را از نعمت بزرگ خواندن و نوشتن برخوردار ساخت، و درود بی‌پایان بر رسول خاتم- حضرت محمد مصطفی ﷺ که نخستین پیام الهی بر ایشان «خواندن» است.

چنانچه بر همه‌گان هویداست، سال ۱۳۹۷ خورشیدی، به نام سال معارف مسمی گردید. بدین ملحوظ نظام تعلیم و تربیت در کشور عزیز ما شاهد تحولات و تغییرات بنیادینی در عرصه‌های مختلف خواهد بود؛ معلم، متعلم، کتاب، مکتب، اداره و شوراهای والدین، از عناصر شش‌گانه و اساسی نظام معارف افغانستان به شمار می‌روند که در توسعه و انکشاف آموزش و پرورش کشور نقش مهمی را ایفا می‌نمایند. در چنین برهه سرنوشت‌ساز، رهبری و خانوادهٔ بزرگ معارف افغانستان، متعهد به ایجاد تحول بنیادی در روند رشد و توسعه نظام معاصر تعلیم و تربیت کشور می‌باشد.

از همین‌رو، اصلاح و انکشاف نصاب تعلیمی از اولویت‌های مهم وزارت معارف پنداشته می‌شود. در همین راستا، توجه به کیفیت، محتوا و فرایند توزیع کتاب‌های درسی در مکاتب، مدارس و سایر نهادهای تعلیمی دولتی و خصوصی در صدر برنامه‌های وزارت معارف قرار دارد. ما باور داریم، بدون داشتن کتاب درسی باکیفیت، به اهداف پایدار تعلیمی در کشور دست نخواهیم یافت.

برای دستیابی به اهداف ذکرشده و نیل به یک نظام آموزشی کارآمد، از آموزگاران و مدرسان دلسوز و مدیران فرهیخته به‌عنوان تربیت کننده‌گان نسل آینده، در سراسر کشور احترامانه تقاضا می‌گردد تا در روند آموزش این کتاب درسی و انتقال محتوای آن به فرزندان عزیز ما، از هر نوع تلاشی دریغ نورزیده و در تربیت و پرورش نسل فعال و آگاه با ارزش‌های دینی، ملی و تفکر انتقادی بکوشند. هر روز علاوه بر تجدید تعهد و حس مسؤولیت پذیری، با این نیت تدریس راآغاز کنند، که در آیندهٔ نزدیک شاگردان عزیز، شهروندان مؤثر، متمدن و معماران افغانستان توسعه یافته و شکوفا خواهند شد.

همچنین از دانش آموزان خوب و دوست داشتنی به مثابه ارزشمندترین سرمایه‌های فردای کشور می‌خواهم تا از فرصت‌ها غافل نبوده و در کمال ادب، احترام و البته کنجکاوی علمی از درس معلمان گرامی استفادهٔ بهتر کنند و خوشه چین دانش و علم استادان گرامی خود باشند.

در پایان، از تمام کارشناسان آموزشی، دانشمندان تعلیم و تربیت و همکاران فنی بخش نصاب تعلیمی کشور که در تهیه و تدوین این کتاب درسی مجدانه شبانه روز تلاش نمودند، ابراز قدردانی کرده و از بارگاه الهی برای آن‌ها در این راه مقدس و انسان‌ساز موفقیت استدعا دارم.

با آرزوی دستیابی به یک نظام معارف معیاری و توسعه یافته، و نیل به یک افغانستان آباد و مترقی دارای شهروندان آزاد، آگاه و مرفه.

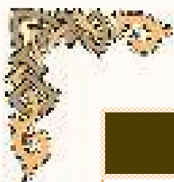
دکتور محمد میرویس بلخی

وزیر معارف

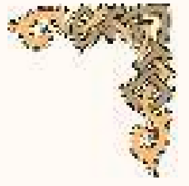
فهرست مطالب

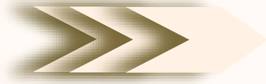
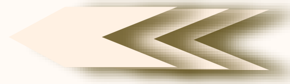
شماره درس	عنوان	صفحه
	فصل اول: عقاید	۱
۱	آفرینندۀ جهان	۲
۲	خدای یگانۀ جهان	۴
۳	صفات خداوند جل‌جلاله	۶
۴	اقسام صفات خداوند جل‌جلاله	۸
۵	نیاز انسان به پیامبران	۱۰
۶	وظایف پیامبران الهی	۱۲
۷	پیامبر گرامی اسلام	۱۴
۸	امامان خود را بشناسیم	۱۶
۹	جهان پس از مرگ	۱۸
	فصل دوم: احکام	۲۰
۱۰	غسل	۲۱
۱۱	موارد وجوب غسل	۲۳
۱۲	چگونه گی انجام غسل	۲۵
۱۳	تیمم	۲۷
۱۴	موارد جواز تیمم	۳۰
۱۵	شرایط تیمم	۳۲
۱۶	واجبات رکنی نماز	۳۴
۱۷	واجبات غیر رکنی نماز	۳۶
۱۸	مستحبات نماز	۳۸
۱۹	اذان نماز	۴۰

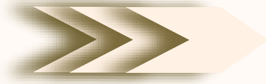
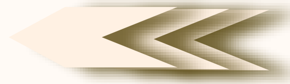
شماره درس	عنوان	صفحه
۲۰	اقامهٔ نماز	۴۲
۲۱	دعای قنوت	۴۴
۲۲	مبطلات نماز	۴۶
۲۳	نماز جماعت	۴۸
۲۴	نمازهای واجب	۵۰
۲۵	احکام قرآن	۵۲
۲۶	سجدهٔ واجب قرآن کریم	۵۴
۲۷	احکام مسجد	۵۶
	فصل سوم: آداب و اخلاق	۵۸
۲۸	اخلاق خوب	۶۰
۲۹	سلام کردن	۶۲
۳۲	آداب ملاقات	۶۴
۳۳	اهمیت مشاوره	۶۶
۳۴	صلح	۶۸
۳۵	نیکوکاری	۷۰
۳۶	نظم در زنده گی	۷۲
۳۷	گفتار نیک	۷۴
۳۸	نظافت و پاکیزه گی	۷۶
۳۹	صحت و تندرستی	۷۸
۴۰	کمک به فقرا	۸۰

فصل اول
عقاید

آفرینندهٔ جهان

هدف: آشنایی با خالق جهان

پرسش‌ها

۱- آیا توجه کرده‌اید که جهان چقدر بزرگ است؟

۲- آیا می‌دانید که این جهان بزرگ را چه کسی آفریده است؟

یکی از ساده‌ترین راه‌های شناخت خداوندﷻ، تفکر و تدبر در بارهٔ مخلوقات اوست. همان‌گونه که انسان وقتی یک کمپیوتر را می‌بیند، متوجه می‌شود که سازندهٔ آن یک انجنیر بسیار ماهر بوده است، در طبیعت نیز وقتی انسان به آسمان زیبا نگاه می کند، متوجه می‌شود که خالق و سازندهٔ آن خیلی قدرتمند، حکیم و داناست.

به عبارت دیگر، هنگامی که به استعدادها وتوانایی‌های انسان به حیث مخلوق خداوندﷻ دقت می کنیم، می‌بینیم که انسان موجودی با استعدادهای گوناگون است. وقتی انسان را با پیشرفته‌ترین مصنوعات دست بشر مقایسه می کنیم، بیشتر به استعدادهای او پی می‌بریم؛ به طور مثال: کمپیوتر که یکی از اختراعات مهم بشر است، کارهای بسیار مهمی را انجام می‌دهد؛ ولی در وجود ما استعدادهایی وجود دارد که هزاران بار از کمپیوتر قوی‌تراند.

کمپیوترتنهاکارهایی را انجام می‌دهد که به او دستور داده شده است؛ در حالی که نیروهای درونی انسان فعالیت‌هایی دارند که کمپیوتر قادر نیست آن‌ها را انجام دهد، علاوه براین، انسان دارای عقل، عاطفه و احساسات گوناگونی است که

کمپیوتر و هیچ ماشین ساختهٔ دست بشر آن‌ها را ندارد.

اگر کمپیوتر که یک ماشین پیشرفته است و نشان می‌دهد که سازنده یا سازنده‌گان آن انجنیران ماهر و توانمند است، جهان هستی با این همه عظمت و زیبایی‌هایش نیز دلیل بر آن است که خالق آن بسیار دانا و تواناست. آن کسی که این استعدادهای قوی و حیرت‌انگیز را در وجود ما قرار داده است، خداوند دانا و تواناست که خالق ما و همهٔ موجودات است. او انسان و جهان را با این همه بزرگی و زیبایی‌اش آفریده است.

فعالیت

شاگردان، در گروه‌ها راجع به نشانه‌های قدرت آفریده‌گار جهان صحبت کنند.

ارزیابی

۱- آفریده‌گار جهان کیست؟

۲- استعدادهای گوناگون در وجود انسان را چه‌کسی به وجود آورده است؟

کار خانه‌گی

شاگردان، سه نمونه از آیات خداوند ﷻ را در کتابچهٔ خود بنویسند.

خدای یگانهٔ جهان

هدف: آشنایی با یگانه‌گی خداوند جَلَّ جَلالُه

پرسش‌ها

۱- آیا می‌دانید که خداوند جَلَّ جَلالُه یک و یگانه است؟

۲- آیا معنای توحید و یگانه‌گی خداوند جَلَّ جَلالُه را می‌دانید؟

وقتی به اطراف خود می‌بینیم، نظمی عجیب در میان مخلوقات مشاهده می‌کنیم؛ طور مثال: زمین به دور آفتاب می‌چرخد و چهارفصل (بهار، تابستان، خزان و زمستان) به وجود می‌آید و با طلوع منظم آفتاب از طرف شرق، روز موجود می‌شود و با غروب آفتاب شب به وجود می‌آید. قرآن کریم می‌فرماید:﴿إِنَّ فِي خَلْقِ السَّمَاوَاتِ وَ الأَرْضِ وَ اخْتِلاَفِ اللَّيْلِ وَ النَّهَارِ لآيَاتٍ لِّأُولِي الأَلْبَابِ﴾؛ مسلماً در آفرینش آسمان‌ها و زمین، و آمد و رفت شب و روز، نشانه‌های (روشنی) برای خردمندان است.

وقتی باران می‌بارد، گیاهان می‌رویند و کوه‌ها و دشت‌ها سرسبز می‌شوند. حیوانات از آب و گیاهان تغذیه می‌کنند و انسان‌ها نیز از آب، گیاهان و گوشت حیوانات به عنوان غذا استفاده می‌کنند. همهٔ این‌ها ثمرات نظم، هماهنگی و همکاری آفتاب، زمین، ابر و باد است که انسان و موجودات دیگر در آن پرورش می‌یابند.

این نظم و هماهنگی تنها بخشی از نظم حیرت‌انگیزی است که در جهان اطراف ما وجود دارد.

از این نظم و هماهنگی چه می‌فهمیم؟

نظم موجود درجهان خلقت، دلیل براین است که خالق و مدبر جهان تنها یکی است. اگر بیشتر از یک خالق و مدبر در جهان می‌بود، میان آن‌ها اختلاف به وجود می‌آمد و نظم جهان مختل می‌گردید. آن خالق و اداره‌کنندهٔ یگانه، الله تعالی است. خداوند ﷻ نیز در قرآن‌کریم برای اثبات یگانه‌گی خالق جهان به نظم جهان هستی استدلال کرده است: ﴿لَوْ كَانَ فِيهِمَا آلِهَةٌ إِلَّا اللهُ لَفَسَدَتَا﴾[1]؛ یعنی اگر در زمین و آسمان غیر از الله تعالی معبود دیگری وجود می‌داشت، زمین و آسمان تباه می‌شدند.

فعالیت

شاگردان، در گروه‌های دو نفری در مورد درس با هم بحث کنند.

ارزیابی

۱- نظم جهان دلیل بر چیست؟

۲- چهار فصل سال چگونه به وجود می‌آید؟

کار خانه‌گی

شاگردان، در بارهٔ نظم جهان هستی، دو سطر در کتابچه‌های خود بنویسند.

۱. انبیاء/ ۲۲.

صفات خداوندجلّ‌جلاله

هدف: آشنایی با صفات خداوندجلّ‌جلاله.

پرسش‌ها

۱- آیا با صفات خداوندجلّ‌جلاله آشنایی دارید؟

۲- آیا می‌دانید که آگاهی از صفات خداوندجلّ‌جلاله در زنده گی ما چه تأثیر می گذارد؟

خداوند بزرگ دارای صفات و نام‌های نیکو و زیبا است: خداوند دانا، بینا، توانا، بخشنده و مهربان است. خداوندجلّ‌جلاله دارای تمام صفات عالی بوده، هیچ گونه عیب و نقصی ندارد. وقتی ما با صفات خداوندجلّ‌جلاله آشنا می‌شویم، علم و آگاهی ما نسبت به خداوندجلّ‌جلاله که خالق و معبود ماست، بیشتر می‌شود. همچنین، شناخت صفات خداوندجلّ‌جلاله به معنای شناخت تمامی کمالات است و از این طریق می توانیم برای کمال خود تلاش نماییم.

بعضی از صفات مخصوص خداوندجلّ‌جلاله است؛ مانند یگانه گی ولی بسیاری از صفات خداوندجلّ‌جلاله برای انسان نیز زیبنده است و انسان باید تلاش نماید تا آن‌ها را در وجود خود ایجاد و تقویت نماید؛ بنابراین، شناخت صفات خداوندجلّ‌جلاله باعث می‌شود که ما نیز برای ایجاد و تقویت آن‌ها در خود تلاش نماییم؛ به طور مثال: وقتی ما بدانیم که خداوندجلّ‌جلاله عالم است و نیز بدانیم که علم در انسان باعث کمال می شود، باید تلاش نماییم تا جایی که امکان دارد از علم که یک صفت عالی است، بهره‌مند شویم.

چند تا از صفات خداوند را در اینجا مورد توجه قرار می‌دهیم:

۱- بخشنده‌گی: خداوند بخشنده (غفور) است، پس ما هم باید تا جایی که امکان دارد، خطاهای دیگران را ببخشیم و از آن‌ها گذشت نماییم.

۲- مهربانی: خداوند تعالی مهربان (رحیم) است؛ پس ما هم باید نسبت به دیگران مهربان باشیم و تمام کینه‌ها را از خود دور کنیم.

۳- بینایی و شنوایی: یعنی خداوند ﷻ همه‌چیز را می‌بیند و همه‌چیز را می‌شنود. از این صفات خداوند ما باید درس بگیریم که خداوند همهٔ کارها و اعمال ما را می‌داند و می‌بیند و همهٔ سخنان ما را می‌شنود؛ پس ما باید کارهای خوب انجام دهیم و از کارهای بد دوری کنیم و هیچ‌وقت گناه نکنیم.

فعالیت

شاگردان، درس را در گروه‌ها با هم بخوانند و بحث کنند.

ارزیابی

۱- شناخت صفت‌های خداوند به چه معنا است؟

۲- معنای غفور چیست؟

۳- رحیم به چه معنا است؟

کار خانه‌گی

شاگردان، در بارهٔ بینایی و شنوایی خداوند دو سطر در کتابچه‌های خود بنویسند.

اقسام صفات خداوند جل جلاله

هدف: آشنایی با صفات ثبوتی خداوند

پرسش‌ها

۱- آیا صفات سلبی خداوند را می‌دانید؟

۲- آیا صفات ثبوتی خداوند را می‌توانید نام ببرید؟

یکی از راه‌های معرفی بهتر موجودات، بیان صفات آن‌ها است؛ مثلاً: وقتی بخواهیم برای کسی که تا کنون کمپیوتر را ندیده است و تازه با نام آن آشنا شده این دستگاه پیچیده را توضیح دهیم، از صفات و خصوصیاتش برای او می گوییم: کمپیوتر دستگاهی است که با سرعت زیاد محاسبات را انجام می‌دهد و از حافظهٔ بالایی برخوردار است و جایی کمی را می گیرد.

برای آشنایی بهتر و بیشتر با خداوند متعال هم لازم است که از خصوصیات و صفاتش آگاهی پیدا کنیم. در مرحلهٔ اول، به طور کلی، صفات خداوند بر دو قسم‌اند:

۱- صفات ثبوتی: به آن دسته از صفاتی گفته می‌شود که در وجود خداوند است؛ مانند زنده بودن، یکتا بودن، قدرت داشتن، علم و آگاهی داشتن، شنوا بودن، بینا بودن و بخشنده گی او.

صفات ثبوتی خداوند در این شعر آمده است:

قادر و عالم و حی است مرید و مدرک - پس قدیم ازلی دان متکلم صادق

۲- صفات سلبی: به آن بخش از صفاتی گفته می‌شود که در وجود خداوند نیست و باید آن‌ها را از خداوند سلب و نفی کرد؛ چرا که این‌گونه صفات نشان‌دهندهٔ ضعف و ناتوانی صاحبش است؛ مثل جسم بودن، محتاج بودن، ظالم بودن، شریک داشتن و مکان داشتن.

صفات سلبی خداوند ﷻ در این شعر آورده شده است:

نه مرکب نه مجسم نه مرئی و نه محل - لاشریک است و معانی تو غنی دان خالق

فعالیت

۱- شاگردان، درس را به طور فردی با دقت بخوانند.

۲- شاگردان، راجع به صفات خداوند در گروه‌ها صحبت کنند.

ارزیابی

۱- صفات ثبوتی خداوند کدام‌اند؟

۲- صفات سلبی به کدام صفات خداوند ﷻ گفته می‌شود؟

کار خانه‌گی

شاگردان، هردو شعری را که در بارهٔ صفات خداوند آمده است، حفظ کنند.

درس پنجم

نیاز انسان به پیامبران

هدف: آشنایی با نیاز انسان‌ها به پیامبران الهی

پرسش‌ها

۱- آیا می‌دانید که چرا انسان‌ها به پیامبران الهی نیاز دارند؟

۲- به نظر شما، پیامبران چه کارهایی انجام می‌دهند؟

خداوند بزرگ به انسان هوش و عقل داده است و او با عقل و هوش خود می‌تواند زنده‌گی خود را آن‌گونه که می‌خواهد، بسازد و روابط اجتماعی خود را هر طوری که دوست دارد، تنظیم نماید. انسان‌ها، برخلاف حیوانات، می‌توانند فکر کنند و از تجربه‌های گذشتهٔ خود برای حال و آیندهٔ خویش استفاده نمایند و به پیشرفت‌های علمی مهم دست یابند. همان‌گونه که می‌دانیم، امروزه انسان‌ها طیاره می‌سازند و در آسمان پرواز می‌کنند و با تیلفون و مبایل که دستگاه پیشرفته‌اند از راه دور با هم صحبت می‌کنند.

به نظر شما، آیا انسان‌ها می‌توانند با این هوش و عقلی که دارند، همهٔ مشکلات خود را حل نمایند؟

ممکن است بعضی از شما بگوید بلی؛ ولی واقعیت غیر از این است؛ چون توانایی فکر و عقل انسان خیلی محدود و معلومات او بسیار کم است؛ به عنوان مثال: انسان‌ها بدون راهنمایی پیامبران الهی نمی‌توانند خداوند را به درستی بشناسند؛ جهان پس از مرگ را بدانند و از دین الهی که باعث سعادت و خوشبختی انسان‌ها می‌شود، آگاهی به دست آورند. به همین دلیل، انسان‌ها همیشه نیازمند پیامبران

الهی استند تا آن بزرگواران خداوند ﷻ را به طور صحیح به مردم معرفی نمایند؛ دین الهی را با تمام جزئیات به مردم تعلیم دهند؛ جهان آخرت را به آن‌ها بشناسانند و هدف و راه صحیح زنده‌گی را به مردم نشان دهند و این کار را انسان‌ها با عقل و فکر خود نمی‌توانند انجام دهند.

فعالیت

شاگردان، به گروه‌ها تقسیم شوند و در بارهٔ نیاز انسان به پیامبران الهی صحبت کنند.

ارزیابی

۱- انسان‌ها با حیوانات چه فرق دارند؟

۲- چرا انسان‌ها با فکر و اندیشهٔ خود نمی‌توانند تمامی مشکلات را حل کنند؟

۳- برای چه انسان به پیامبران الهی نیاز دارد؟

کار خانه‌گی

شاگردان، در بارهٔ نیاز انسان به پیامبران الهی یک سطر بنویسند.

درس ششم

وظایف پیامبران الهی

هدف: آشنایی با وظایف پیامبران الهی

پرسش‌ها

۱- به نظر شما، خداوندجل‌جلاله پیامبران خود را برای چه کاری فرستاده است؟

۲- آیا می‌دانید اگر پیامبران در میان مردم نیامده بودند، چه می‌شد؟

مسافری را در نظر بگیرید که در بیابان راه می‌رود. غروب آفتاب نزدیک می‌شود و شخص مسافر تشنه، گرسنه و خسته می‌شود. در این هنگام او راه را گم می کند و هیچ نمی‌داند که به کدام طرف برود. خطرات زیادی او را تهدید می کند: اگر او نزیک‌ترین راه را به دهات اطراف پیدا نکند، ممکن است از گرسنه گی و تشنه گی جان بدهد و یا ممکن است راهی را برود که به سوی جنگل و یا کوه‌های خطرناک منتهی می‌شود.

در چنین حالتی، شخص دیگری سوار بر اسب از راه می‌رسد و راه نزدیک‌ترین قریه را به این مسافر نشان می‌دهد. در ضمن او می گوید که برای رسیدن به آن قریه یک دریا نیز در راه وجود دارد و مواظب باشد که داخل آب نرود تا غرق نشود و نیز به او توصیه می کند که از روی پلی که در پهلوی فلان درخت است، بگذرد.

اگر خوب دقت کنیم، حال ما انسان‌ها نیز مانند همان مسافر است. اگر پیامبران الهی نبودند، انسان‌ها نمی‌دانستند که جهان بعد از مرگ چگونه است و در دنیا

باید چه کار کنند تا در دنیا و جهان آخرت زنده‌گی خوب داشته باشند. پیامبران الهی راهنمایان انسان‌ها استند. خداوند ﷻ آن‌ها را فرستاده تا بشر را راهنمایی کنند. آن‌ها به ما می‌گویند که در دنیا چه کارهایی را انجام دهیم تا هم در دنیا زنده‌گی خوش داشته باشیم و هم در آخرت سعادتمند باشیم.

قرآن کریم می‌فرماید: ﴿هُوَ الَّذِي بَعَثَ فِي الْأُمِّيِّينَ رَسُولاً مِّنْهُمْ يَتْلُو عَلَيْهِمْ آيَاتِهِ وَ يُزَكِّيهِمْ وَ يُعَلِّمُهُمُ الْكِتَابَ وَ الْحِكْمَةَ وَ إِن كَانُوا مِن قَبْلُ لَفِي ضَلالٍ مُّبِينٍ﴾؛ او کسی است که در میان جمعیت درس نخوانده رسولی از خودشان برانگیخت که آیاتش را بر آن‌ها می‌خواند و آن‌ها را تزکیه می‌کند و به آنان کتاب (قرآن) و حکمت می‌آموزد؛ هرچند پیش از آن در گمراهی آشکاری بودند.

فعالیت

شاگردان، راجع به وظایف پیامبران الهی در گروه‌ها با هم بحث کنند.

ارزیابی

۱- مسافری که راه گم کرده، به چه چیزی نیاز دارد؟

۲- چگونه انسان‌ها می‌توانند به سعادت دنیا و آخرت برسند؟

کار خانه‌گی

شاگردان، آیهٔ متن درس را با ترجمهٔ آن حفظ کنند.

پیامبر گرامی اسلام

هدف: آشنایی با شخصیت رسول خدا صلی الله علیه و آله و سلم

پرسش‌ها

۱- آیا می‌دانید که چرا شناخت شخصیت پیامبر اسلام صلی الله علیه و آله و سلم برای ما مهم است؟
۲- آیا می‌دانید که پیامبر اکرم صلی الله علیه و آله و سلم الگوی کامل کوشش و تلاش بود؟

انسان‌ها برای رسیدن به کمال، به سرمشق و الگو نیاز دارند. یکی از بهترین الگوهای انسانیت، شخصیت پیامبر گرامی اسلام صلی الله علیه و آله و سلم است. اگر انسان‌ها در زنده گی فردی و اجتماعی خود، آن حضرت را الگو و سرمشق قرار دهند، به سعادت واقعی دنیا و آخرت می‌رسند.

از جمله ویژه گی‌های شخصیت رسول خدا صلی الله علیه و آله و سلم کوشش و تلاش آن حضرت است. رسول خدا در راه رسیدن به اهداف عالی و الهی خودش بسیار پایداری نمود. به داستانی در بارۀ تلاش و پشت کار پیامبر اسلام توجه کنید:

مشرکان مکه وقتی دیدند که هرکاری در برابر تبلیغات رسول خدا بی‌فایده است و هرگز نمی‌توانند راه پیشرفت و گسترش دین اسلام را بگیرند، به خیال این‌که محمد صلی الله علیه و آله و سلم مانند آن‌ها می‌خواهد به مال و مقام دنیا برسد، تصمیم گرفتند که به او پول و مقام پیشنهاد کنند تا دست از تبلیغات خود بردارد. عده‌ای از سران مکه پیش حضرت ابوطالب، عموی پیامبر اکرم، آمدند و گفتند: «ای ابوطالب، به محمد بگو اگر مال و ثروت می‌خواهد، آنقدر ثروت به او می‌دهیم که از ثروتمندترین افراد قریش شود. اگر جاه و مقام می‌خواهد، حکومت حجاز را در اختیار او قرار می‌دهیم. او هر خواسته‌ای داشته باشد، ما حاضریم که آن را برآورده سازیم؛ ولی در عوض از او می‌خواهیم که از ادعای خود دست بردارد و با بت‌های ما کاری نداشته باشد.» حضرت ابوطالب خواسته‌های سران مکه را با

رسول خدا در میان گذاشت. پیامبر خدا در جواب آن‌ها فرمود: «به خدا سوگند، اگر خورشید فروزان را در دست راستم و ماه تابان را در دست چپم قرار دهند (یعنی همهٔ قدرت، ثروت و زیبایی جهان را به من ببخشند)، از این مأموریت الهی دست برنمی‌دارم تا پیروز گردم، یا در این راه شهید شوم. عمو جان، به این مردم بگو که به جای این پیشنهادها فقط بگویند: ﴿لا اله الا الله﴾ تا در دنیا و آخرت رستگار شوند».

درسی که ما از این رفتار رسول خدا می‌گیریم این است که ما مسلمانان وظیفه داریم که در راه رسیدن به اهداف پاک و متعالی خویش تلاش نموده و در هنگام روبه رو شدن با موانع، نا امید نشویم.

فعالیت

شاگردان، در گروه‌ها بحث کنند که:

۱- چرا مشرکان از پیامبر خواستند تا از دعوت خود دست بردارد؟

۲- چرا پیامبر گرامی خواست‌های مشرکان را قبول نکرد؟

ارزیابی

۱- بهترین الگو برای انسان‌ها کیست؟

۲- ما چه درسی از رفتار رسول خدا می‌گیریم؟

کار خانه‌گی

شاگردان، دو مورد دیگر در بارهٔ این که پیامبر برای ما الگو است، در کتابچه‌های خود بنویسند.

امامان خود را بشناسیم

هدف: آشنایی با امامان معصوم علیهم‌السلام

پرسش‌ها

۱- آیا امام علی و امام حسن را می‌شناسید؟

۲- در بارهٔ امام حسین و امام سجاد علیهم‌السلام چه می‌دانید؟

امام علی علیه‌السلام

امام علی پسر ابوطالب و پسرعمو و داماد پیامبر اسلام است. مادر مهربان ایشان حضرت فاطمه بنت اسد است. وی در سال سی‌ام عام الفیل (سال فیل) و در روز سیزدهم ماه رجب در داخل خانهٔ کعبه به دنیا آمد. امام علی در سحرگاه شب نزدهم ماه مبارک رمضان سال چهلم هجری قمری، در محراب مسجد کوفه به دست عبدالرحمان بن ملجم مجروح شد و در شب بیست و یکم رمضان شربت شهادت نوشید. امام علی در علم، شجاعت، زهد، سخاوت و همهٔ کمالات انسانی بی‌نظیر بود.

امام حسن علیه‌السلام

امام حسن پسر بزرگ امام علی علیه‌السلام و فاطمه زهراء (سلام‌الله‌علیها) می‌باشد. امام حسن (علیه‌السلام) در نیمهٔ ماه مبارک رمضان سال سوم هجری قمری در مدینهٔ منوره متولد شد و در ماه صفر سال پنجاهم هجری قمری به شهادت رسید. پیامبر اکرم صلی‌الله‌علیه‌وآله‌وسلم امام حسن علیه‌السلام و امام حسین علیه‌السلام را خیلی دوست داشت و در بارهٔ آن‌ها فرموده است: «حسن و حسین سروران جوانان اهل بهشت‌اند.»

امام حسین علیه‌السلام

امام حسین علیه‌السلام پسر دوم امام علی علیه‌السلام و فاطمه زهرا (س) است. آن حضرت در سوم شعبان سال چهارم هجری قمری در مدینهٔ منوره متولد شد و در دهم محرم سال شصت و یکم هجری قمری با اکثر یاران و مردان خانواده‌اش در دشت کربلا

به دست لشکریان یزید به شهادت رسید. پیامبر اکرم ﷺ در بارهٔ امام حسین علیه‌السلام فرمود: «حسین چراغ هدایت و کشتی نجات است.»

امام زین العابدین علیه‌السلام

امام چهارم شیعیان، حضرت علی زین العابدین (سجاد) علیه‌السلام است. امام سجاد علیه‌السلام فرزند امام حسین است. او در سال ۳۸ هجری در شهر مقدس مدینه به دنیا آمد و در پنجاه و هفت ساله‌گی به شهادت رسید. امام زین العابدین چون خیلی عبادت می‌کرد، به زین العابدین (زینت عبادت‌کننده‌گان) و سجّاد (خیلی سجده‌کننده) معروف شد. امام سجاد دعاهای بسیار خوبی دارد که در کتابی به نام «صحیفهٔ سجادیه» جمع‌آوری شده و اکنون موجود می‌باشد.

فعالیت

شاگردان، در گروه‌های چند نفری، در بارهٔ موضوع درس صحبت کنند.

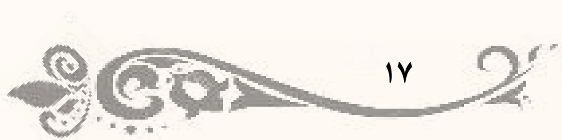
ارزیابی

۱- امام علی علیه‌السلام در کجا به دنیا آمد؟
۲- پیامبر گرامی در بارهٔ امام حسن و امام حسین چه فرموده است؟
۳- کتاب دعاهای امام سجاد چه نام دارد؟

کار خانه‌گی

شاگردان، محل دفن این چهار امام معصوم را حفظ کنند.

جهان پس از مرگ

هدف: آشنایی با جهان پس از مرگ

پرسش‌ها

۱- در بارهٔ جهان پس از مرگ چه می‌دانید؟
۲- آیا انسان پس از مردن دوباره زنده می‌شود؟

عزیر پیامبر علیه‌السلام از کنار قریه‌یی می‌گذشت که ویرانه شده بود و استخوان‌های مرده‌گانش در کنار آن به چشم می‌خورد. با تعجب پرسید: چگونه خدا این مرده‌گان را زنده خواهد کرد؟ خداوند او را قبض روح کرد و مدت صد سال از مرگش گذشت و آنگاه زنده‌اش نمود و به او فرمود: به غذا و نوشیدنی‌ات نظر کن که در طول این مدت هیچ تغییری نکرده است و الاغت را ببین که چگونه بر استخوان‌هایش گوشت می‌روید و زنده می‌شود.[۱]

این داستان به ما می‌آموزد که انسان‌ها با مرگ نابود نمی‌شوند؛ بلکه روزی می‌رسد که بار دیگر زنده می‌شوند و زنده‌گی را به طریق دیگری ادامه می‌دهند. انسان‌ها همیشه از خود می‌پرسند: پس از مرگ چه بر سر آن‌ها خواهد آمد؟

یکی از وظایف انبیا جواب دادن به این سؤال است. پیامبران اعلام نمودند که انسان‌ها پس از مرگ نابود نمی‌شوند؛ بلکه از جایی به جایی دیگر منتقل می‌شوند. این انتقال از طریق مرگ و جدا شدن روح از بدن صورت می‌گیرد. روح در عالم برزخ باقی می‌ماند و بدن به خاک بازمی‌گردد.

دوباره زنده شدن مرده‌گان گرچه در نظر انسان کاری دشوار است؛ اما خداوند آن را کاری آسان و سهل می‌داند. ﴿أَوَلَمْ يَرَوْا كَيْفَ يُبْدِئُ اللَّهُ الْخَلْقَ ثُمَّ يُعِيدُهُ إِنَّ ذَٰلِكَ عَلَى اللَّهِ يَسِيرٌ﴾؛ آیا آنان ندیدند که چگونه خداوند آفرینش را آغاز می‌کند؛

۱ - بقره (۲)، آیه ۲۵۹.

سپس بازمی‌گرداند؟! این کار برای خدا آسان است.[1] خدایی که آن چنان قدرت دارد تا جهانی با این عظمت و بزرگی را خلق نماید، برای او تعالی آسان است تا به مرده‌گان حیات دوباره ببخشد؟[2] و اجزای پراکندهٔ مرده‌گان را در هر جایی که باشند، جمع‌آوری نماید و به آنان زنده‌گی بدهد. قرآن کریم موارد زیادی از زنده شدن مرده‌گان در همین دنیا را بیان کرده است.

فعالیت

۱- شاگردان، متن درس را سه نفری با هم به نوبت بخوانند.
۲- به نظر شما، چطور دوباره زنده کردن انسان‌ها برای خداوند ﷻ آسان‌تر است؟

ارزیابی

۱- خداوند ﷻ دوباره زنده شدن انسان را چگونه به عزیر پیامبر نشان داد؟
۲- پس از مرگ روح انسان در کجا به زنده‌گی ادامه می‌دهد؟

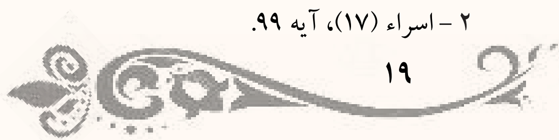

کار خانه‌گی

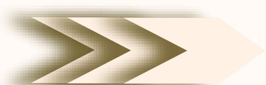
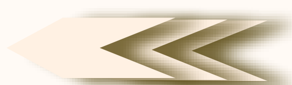
شاگردان، آیهٔ درس را با ترجمهٔ آن حفظ کنند.

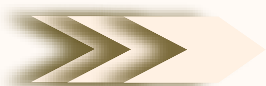
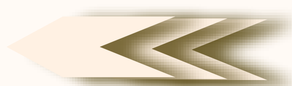
۱ - عنکبوت (۹۲)، آیه ۹۱.
۲ - اسراء (۱۷)، آیه ۹۹.

فصل دوم
احکام

غسل

هدف: آشنایی با مفهوم، ضرورت و اقسام غسل

پرسش‌ها

۱- آیا می‌دانید که غسل چیست؟

۲- در بارۀ غسل واجب و مستحب چه می‌دانید؟

در دین مقدس اسلام عبادت و بنده‌گی خداوند ﷻ بر همۀ مسلمانان واجب است و برای انجام عبادت، انسان باید طهارت داشته باشد و طهارت به سه صورت انجام می‌شود:

۱- وضو

۲- غسل

۳- تیمم

وضو را در سال‌های گذشته یاد گرفتیم و در این درس یاد می‌گیریم که غسل چیست و چگونه انجام می‌شود؟

«غسل» آن است که انسان تمام بدن خود را در زمان‌های خاص به قصد تقرب و نزدیک شدن به خداوند شست‌وشو دهد. در حقیقت، این عمل یک نوع عبادت و پرستش خداوند ﷻ به حساب می‌آید؛ بنابراین، باید به قصد قربت (قربتاً الی الله) انجام شود و اگر کسی آن را بدون قصد قربت و اطاعت فرمان خدا انجام دهد، باطل خواهد بود.

غسل یک تکلیف اسلامی برای پاک نگه‌داشتن بدن و رعایت بهداشت در طول زنده‌گی است، مسلمانان با انجام دادن این عمل دینی، همۀ ناپاکی‌ها را از بدن خود دور نموده با طهارت و پاک می‌شوند؛ زیرا بسیارند کسانی که از نظافت بدن

خود غافل شده‌اند؛ ولی این حکم اسلامی آن‌ها را وادار نموده تا در زمان‌های مختلفی خود را شست‌وشو داده و بدن را پاک نگه‌دارند.[1]

اقسام غسل

غسل دو قسم است ۱) واجب ۲) مستحب

غسل واجب به آن غسلی گفته می‌شود که انسان لازم است آن را انجام دهد؛ زیرا اگر آن را انجام ندهد، بعضی اعمال عبادی دیگر او باطل است.

غسل مستحب عبارت از غسلی است که انجام دادن آن ثواب دارد؛ ولی بدون انجام دادن آن، اعمال عبادی دیگر انسان باطل نمی‌شود.

فعالیت

شاگردان، در بارهٔ مفهوم، ضرورت و اقسام غسل در گروه‌ها صحبت کنند.

ارزیابی

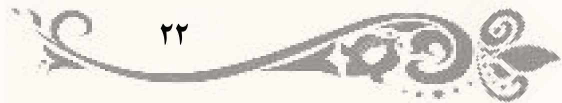
۱- غسل چیست؟
۲- غسل واجب چیست؟
۳- آیا غسل بدون قصد قربت صحیح است یا باطل؟

کار خانه‌گی

شاگردان، اقسام غسل را در خانه حفظ کنند.

۱- با اقتباس از کتاب «معارف و احکام جوانان» آیت الله منتظری (ره)

موارد وجوب غسل

هدف: آشنایی با موارد وجوب غسل

پرسش

آیا می‌دانید که غسل در چه مواردی واجب می‌شود؟

گاهی اوقات واجب است برای نماز، روزه و هر کاری که باید با وضو انجام شود، انسان غسل نماید؛ یعنی برای اطاعت فرمان خداوند جلّ‌جلاله تمام بدن را بشوید. اکنون به بیان موارد وجوب غسل می‌پردازیم.

در چهار مورد و در شرایط خاص بر انسان مسلمان- چه مرد باشد یا زن- غسل واجب می‌شود:

۱- غسل جنابت

۲- غسل میت: انسان بعد از آن‌که روح از بدنش جدا شود، به او میت گفته می‌شود و میت سه غسل واجب دارد ۱- با آب سدر ۲- با آب کافور ۳- با آب خالص.

۳- غسل مس میت: اگر دست یا اعضای دیگر بدن انسان به میت مالیده شود، مسح میت گفته می‌شود. انسان اگر قبل از تکمیل شدن سه غسل، میت را مسح کند، غسل بر او واجب می‌شود.

۴- غسلی که با نذر، عهد و قسم بر انسان واجب می‌شود.

سه نوع غسل دیگر در شرایط خاص فقط بر زنان واجب می‌شود؛ مانند موارد زیر:

۱- غسل حیض

۲- غسل استحاضه

۳- غسل نفاس

شاگردان، موارد وجوب غسل را در گروه‌ها از همدیگر بپرسند.

ارزیابی

۱- در کدام موارد غسل بر مرد و زن واجب می‌شود؟
۲- در کدام موارد غسل فقط بر زنان واجب می‌شود؟
۳- غسل مس میت چه وقت واجب می‌شود؟

کار خانه‌گی

شاگردان، موارد وجوب غسل را حفظ کنند.

چگونه‌گی انجام غسل

هدف: آشنایی با چگونه‌گی انجام غسل

پرسش

آیا می‌دانید که غسل چگونه انجام می‌شود؟

در غسل باید تمام بدن و سر و گردن شسته شود، خواه غسل واجب باشد؛ مانند جنابت و یا مستحب؛ مانند غسل جمعه. به عبارت دیگر، تمام غسل‌ها در انجام فرقی ندارند مگر در نیّت.

غسل، به دو صورت انجام می‌شود:

۱- ترتیبی

در غسل ترتیبی، ۱- نیت می‌کنیم؛ یعنی می‌گوییم غسل می‌کنم قربتاً الی الله ۲- سر و گردن را می‌شوییم، ۳- نیمهٔ راست بدن را می‌شوییم ۴- بعد نیمهٔ چپ بدن را شست‌وشو می‌دهیم.

یادآوری: در غسل ترتیبی پاک بودن تمام بدن لازم نیست و اگر هر قسمتی را پیش از غسل دادن همان قسمت تطهیر کنیم، کافی است.

۲- غسل ارتماسی

در غسل ارتماسی، ۱- نیت می‌کنیم ۲- تمام بدن را یکباره در آب فرو می‌بریم. در این غسل باید آب به اندازه‌یی باشد که تمام بدن زیر آب قرار گیرد.

یادآوری: در غسل ارتماسی باید تمام بدن پیش از انجام غسل پاک باشد.

شرایط غسل

۱ـ غسل با نیت قربت انجام شود.

۲ـ استعمال آب برای انسان ضرر نداشته باشد.

۳ ـ آب غسل مطلق باشد (با چیز دیگر مانند گل، آب میوه و گلاب) مخلوط نشده باشد.

۴ ـ آب غسل پاک باشد.

۵ ـ آب غسل غصبی نباشد.

۶ ـ اعضای بدن نجس نباشند.

۷- مانع از رسیدن آب در بدن نباشد.

۸- در غسل ترتیبی اعضای بدن به ترتیبی که در بالا گفته شد، شسته شود.

۹- در حال اختیار تمام اعمال و اجزای غسل را خودش انجام دهد.

۱۰- به اندازهٔ غسل وقت داشته باشد.

فعالیت

شاگردان، به صورت دو نفری چگونه گی انجام غسل و شرایط آن را از همدیگر بپرسند.

ارزیابی

۱- غسل تر تیبی چگونه انجام می‌شود؟

۲- غسل ارتماسی چگونه انجام می‌شود؟

۳- نیت در غسل یعنی چه؟

کار خانه گی

شاگردان، شرایط غسل را در خانه حفظ کنند.

تیمم

هدف: آشنایی با تیمم

پرسش‌ها

۱- آیا تا به حال تیمم کرده‌اید یا دیده‌اید که کسی تیمم کند؟

۲- آیا می‌دانید چگونه باید تیمم کنیم؟

تیمم یکی از اعمال عبادی است. در بعضی حالات به جای وضو یا غسل، انسان باید برای انجام عبادات دیگر مانند نماز تیمم نماید. در این درس یاد می گیریم که چگونه تیمم کنیم.

۱- اول نیت می‌کنیم که برای رضای خداوند به جای وضو و یا غسل تیمم می کنیم.

۲- کف دو دست را به روی خاک یا کلوخ یا سنگ می‌زنیم.

۳- کف هر دو دست را به تمام پیشانی و دو طرف آن از جایی که موی سر می‌روید تا ابروها و بالای بینی می کشیم.

۴- با کف دست چپ، پشت دست راست را از بند دست تا سر انگشتان می کشیم.

۵- با کف دست راست، پشت دست چپ را از مچ دست تا سر انگشتان می کشیم.

یادآوری ۱

به یاد داشته باشیم که تیمم بر خاک، ریگ، سنگ و کلوخ جایز است.

یادآوری ۲

چیزی که بر آن تیمم می کنیم، باید پاک و مباح باشد و غصبی نباشد.

فعالیت

معلم محترم در مقابل شاگردان به صورت عملی تیمم می‌کند و سپس از چند شاگرد می‌خواهد تا پیش روی اعضای دیگر صنف تیمم کنند و اگر اشتباهی وجود داشت، بقیه اصلاح کنند.

ارزیابی

۱- چگونه تیمم کنیم؟

۲- بر چه چیزی تیمم کنیم؟

کار خانه‌گی

شاگردان، تیمم را در خانه تمرین کنند و نظر والدین خود را بپرسند که درست تیمم می‌کنند یا خیر.

موارد جواز تیمم

هدف: شناخت مواردی که تیمم جایز است

پرسش‌ها

۱- به نظر شما، اگر کسی آب نداشته باشد که وضو بگیرد، چگونه نماز بخواند؟
۲- آیا می‌دانید که در چه مواردی به جای وضو می‌توان تیمم کرد؟

دین اسلام برای هدایت و تربیت انسان‌ها آمده است و خداوند هیچ‌گاه نمی‌خواهد بنده‌گان خود را به سختی بیندازد. بعضی از احکام و دستورهای خداوند‌ﷻ در برخی از شرایط تغییر می‌کند تا برای بنده‌گان آسان شود؛ به طور مثال: خداوند‌ﷻ دستور داده است که در شرایطی که انسان نمی‌تواند آب تهیه نماید و یا استعمال آب برایش ضرر دارد، باید به جای وضو یا غسل، با خاک پاک تیمم کند. در این درس می‌آموزیم که در چه مواقعی باید به جای وضو یا غسل تیمم نماییم.

موارد جواز تیمم

۱- نداشتن آب: اگر جست‌وجو کردیم و آب نیافتیم تا با آن وضو یا غسل نماییم، می‌توانیم تیمم کنیم. اگر تهیهٔ آب بسیار مشقت و سختی داشته باشد نیز می‌توان تیمم کرد.

۲- ضرر داشتن استعمال آب: اگر استفاده از آب به خاطر مریضی و یا سردی زیاد برای بدن ما ضرر داشته باشد، باید تیمم نماییم.

۳- آب داشته باشیم ولی برای نوشیدن به آن نیاز شدید داشته باشیم: اگر مقداری آب داشته باشیم ولی در صورتی که با آن وضو نماییم دچار تشنه‌گی شدید می‌شویم، باید تیمم نماییم.

٤- نداشتن وقت کافی: اگر برای وضو یا غسل وقت کافی نداشته باشیم، باید تیمم کنیم.

٥- اگر آب در ملک دیگری باشد و داخل‌شدن در آن ملک جایز نباشد: در این صورت نیز باید برای ادای نماز و سایر عبادات تیمم نماییم.

فعالیت

شاگردان، راجع به موارد جواز تیمم در گروه‌ها با هم بحث کنند.

ارزیابی

١- اگر وقت کافی برای غسل نداشته باشیم، چه کار کنیم؟
٢- اگر آب برای ما ضرر داشته باشد، برای نماز چه کار کنیم؟

کار خانه‌گی

شاگردان، دو مثال که استفاده از آب ضرر داشته باشد را در کتابچه‌های خود بنویسند.

شرایط تیمم

هدف: آشنایی با شرایط تیمم

پرسش

آیا شرایط تیمم را می‌دانید؟

تیمم مانند وضو و غسل از جملهٔ عبادات است و باید با قصد قربت انجام شود.
در حالات خاص به جای وضو و غسل باید تیمم کنیم و تیمم مانند وضو و غسل شرایطی دارد که باید رعایت گردد:

۱- چیزی که بر آن تیمم می‌کنیم، باید پاک باشد.

۲- چیزی که بر آن تیمم می‌کنیم، باید مباح باشد و غصبی نباشد؛ اما در صورتی که ندانیم و یا فراموش کنیم که غصبی است، تیممی که انجام داده‌ایم، صحیح است.

۳- مانع در اعضای تیمم نباشد. برای تیمم باید انگشتر و مانند آن را از دست بیرون نماییم و اگر چیزی به اعضای تیمم چسبیده باشد و یا آن را پوشانده باشد، باید آن را برطرف کنیم.

۴- پیشانی و پشت دست‌ها را باید از بالا به پایین مسح کنیم.

۵- تیمم را باید به ترتیبی که در درس‌های قبل گفته شد، انجام دهیم.

۶- در تیمم باید موالات را رعایت کنیم؛ یعنی کارهای تیمم را پشت سر هم و بدون فاصله انجام دهیم.

۷- کارهای تیمم را در حال اختیار باید خود تیمم‌کننده انجام دهد و از کسی دیگر در انجام تیمم کمک نگیرد.

۸- بهتر است اعضای تیمم پاک باشد و آلوده به نجاست نباشد.

فعالیت

شاگردان، راجع به شرایط تیمم در گروه‌ها با هم بحث کنند.

ارزیابی

۱- اگر انسان تیمم را به ترتیب انجام ندهد، چه حکم دارد؟
۲- آیا انسان در حال اختیار می‌تواند کسی دیگر را تیمم دهد؟
۳- آیا لازم است کارهای تیمم را پشت سر هم انجام داد؟

کار خانه‌گی

شاگردان، شرایط تیمم را حفظ کنند.

واجبات رکنی نماز

هدف: آشنایی با ارکان نماز (واجبات رکنی نماز)

پرسش‌ها

۱- آیا می‌دانید مهم‌ترین بخش نماز کدام بخش آن است؟

۲- آیا می‌دانید ارکان نماز چند تا و کدام‌اند؟

هادی و حبیب هر دو در یک صنف درس می‌خواندند و هر وقت به طرف مکتب می‌رفتند، در بارۀ موضوعات گوناگون با هم صحبت نموده و از همدیگر سؤال می کردند. یک روز حبیب از هادی پرسید: نمازهایی که ما در پنج وقت می‌خوانیم، چند بخش دارد؟ آیا می‌توانیم بگوییم کدام بخش آن مهم‌ترین بخش است؟

هادی در جواب گفت بلی. خداوند تبارک و تعالی به عنوان ذاتی که نماز را بر من و شما واجب کرده است، از طریق پیامبرانش به خصوص پیامبر گرامی اسلام، جواب این گونه سؤال‌ها را داده است. در رساله‌های دینی آمده است که نماز سه بخش دارد: بخش اول «ارکان»، بخش دوم «واجبات غیر رکنی» و بخش سوم «مستحبات نماز» نام‌گذاری شده است.

ارکان نماز مهمترین بخش نماز است که وجود هرگونه اشتباه در آن، چه عمدی باشد یا سهوی، سبب باطل شدن نماز می‌شود.

حبیب دوباره پرسید: ارکان نماز چیست؟ هادی جواب داد: همان‌گونه که در صنف سوم خواندیم، ارکان نماز پنج تا است که اکنون در بارۀ آن بحث می کنیم:

۱- نیت: یعنی تصمیم بر انجام یک کار مشخص با توجه به هدف آن کار. نمازگزار هنگام اقامۀ نماز باید تصمیم بر انجام نماز مشخص (صبح، ظهر یا...) داشته باشد و با هدف نزدیک شدن به خداوند متعال و انجام دستور او، همان نماز را بجا آورد.

۲- تکبیرة الاحرام: یعنی گفتن «الله اکبر» در آغاز هر نماز (بعد از نیت) که باید دو کلمهٔ «الله» و «اکبر» و نیز حروف آن پشت سر هم گفته شود.

۳- قیام: یعنی راست ایستادن در دو جا ۱- هنگام گفتن تکبیرة الاحرام ۲- پیش از رفتن به رکوع. راست ایستادن نمازگزار در این دو لحظه رکن است؛ اما در بقیهٔ لحظات، مثل لحظهٔ خواندن حمد و سوره، اگرچه واجب است، اما رکن نیست.

۴- رکوع: یعنی خَم شدن شخص به اندازه‌ای که بتواند دست‌ها را به زانو بگذارد. نمازگزار باید در هر رکعت، پس از قرائت، به قصد رکوع این کار را انجام دهد.

۵- سجود: یعنی پیشانی را از روی خضوع بر زمین گذاشتن. نمازگزار باید در هر رکعت، بعد از رِکوع، دو سجده نماید؛ به این صورت که پیشانی، کف دو دست، سر دو زانو و انگشت بزرگ پاها را بر زمین قرار دهد.

فعالیت

شاگردان دو نفری، مانند هادی و حبیب، راجع به ارکان نماز از همدیگر بپرسند.

ارزیابی

۱- مهم‌ترین بخش نماز کدام بخش است؟

۲- ارکان نماز چند تا است؟

۳- به کدام «قیام» رکن نماز گفته می‌شود؟

کار خانه‌گی

شاگردان، ارکان نماز را به صورت دقیق حفظ کنند.

واجبات غیر رکنی نماز

هدف: آشنایی با واجبات غیر رکنی نماز
پرسش: در بارۀ واجبات غیر رکنی نماز چه می‌دانید؟

واجبات غیر رکنی به واجباتی گفته می‌شوند که اگر نمازگزار آن‌ها را از روی قصد و عمد ترک کند، نمازش باطل می‌شود؛ ولی ترک آن‌ها به صورت سهوی نماز را باطل نمی‌کند. واجبات غیر رکنی نماز عبارتند از:

۱- **قرائت**: نمازگزار در رکعت اول و دوم نمازهای واجب یومیه، باید بعد از تکبیرة الاحرام سورۀ حمد و بعد از آن یک سورۀ کامل از قرآن مجید را بخواند؛ بنابراین، خواندن یک یا چند آیه کافی نیست. همچنین خواندن سوره‌هایی که سجدۀ واجب دارند، نیز جایز نمی‌باشند.

یادآوری: سورۀ «فیل» و «ایلاف» و نیز سورۀ «و الضحی» و «الم نشرح» در حکم یک سوره‌اند و خواندن یکی از آن‌ها بعد از حمد کافی نیست.

۲- **ذکر**: ذکر هر عبارتی است که انسان را متوجه یاد خدا کند؛ مانند گفتن «سبحان ربی العظیم و بحمده» در رکوع و «سبحان ربی الاعلی و بحمده» در سجود یا گفتن «سبحان الله» در هر دو.

۳- **تشهد**: یعنی این‌که در رکعت دوم همۀ نمازها و نیز در رکعت سوم نماز مغرب و رکعت چهارم نمازهای ظهر، عصر و عشاء نمازگزار باید پس از سجدۀ دوم بنشیند و پس از آرام گرفتن بدنش، این ذکر را بخواند: ﴿اَشهَدُ أن لا إلهَ إلا اللهُ وَحدَهُ لا شَرِيكَ لَهُ وَ اَشهَدُ أنَّ مُحَمَّداً عَبدُهُ وَ رَسُولُهُ، اَللّهُمَّ صَلِّ عَلى مُحَمَّدٍ وَ آلِ مُحَمَّدٍ﴾

٤- **سلام**: آخرین جزء نماز که با گفتن آن نماز پایان می‌یابد، «سلام» نماز است. سلام واجب نماز این است که بگوید: ﴿السَّلامُ عَلَيكُم وَ رَحمَةُ اللهِ وَ بَرَكاتُهُ﴾ یا

بگویید: ﴿السَّلامُ عَلَینا وَ عَلی عِبادِاللهِ الصّالِحِینَ﴾.

۵- ترتیب: ترتیب یعنی این‌که نمازگزار باید هریک از اجزای نماز را به ترتیب و آن را در جای خودش بجا آورد؛ بنابراین، اگر کسی، به صورت عمدی و از روی قصد، ترتیب را رعایت نکند؛ به طور مثال: سوره را پیش از حمد بخواند یا سجده را پیش از رکوع به جا آورد، نمازش باطل می‌شود.

۶- موالات: موالات یعنی این که نمازگزار باید اجزای نماز را پی در پی و پشت سر هم بجا آورد؛ بنابراین، اگر کسی اجزای نماز را با فاصلهٔ طولانی از هم انجام دهد، نماز او باطل است.

فعالیت

شاگردان، در گروه‌های سه نفری در بارهٔ واجبات غیر رکنی با همدیگر بحث کنند.

ارزیابی

۱- به کدام واجبات، واجبات غیر رکنی گفته می‌شود؟

۲- تشهد به چه معنا است؟

۳- اگر کسی از روی قصد و عمد میان اجزای نماز ترتیب را رعایت نکند، نماز او چه حکم دارد؟

کار خانه‌گی

شاگردان، مورد ۵ و ۶ را در کتابچه‌های خود بنویسند.

مستحبات نماز

هدف: آشنایی با مستحبات نماز

پرسش‌ها

۱- آیا می‌دانید مستحبات چیست؟

۲- آیا می‌دانید که مستحبات نماز کدام‌اند؟

مستحبات نماز به اعمال و ذکرهایی گفته می‌شود که اگر شخص آن‌ها را در نمازش انجام دهد، ثواب بیشتر به دست می‌آورد و اگر انجام ندهد، نمازش باطل نمی‌شود. راجع به انجام مستحبات بسیار توصیه و تأکید شده است و تأثیراتی زیاد بر توجه قلبی انسان به خداوند ﷻ دارد:

۱- اذان و اقامه: مستحب است نمازگزار پیش از شروع به نمازهای واجب یومیه اذان و اقامه بگوید؛ ولی پیش از نماز عید فطر و قربان مستحب است به جای اذان و اقامه سه مرتبه «الصلاة» گفته شود.

۲- گفتن «اعوذ بالله من الشیطان الرجیم» قبل از قرائت سورهٔ حمد

۳- قنوت: در آخر رکعت دوم نماز قبل از رکوع، دو دست، مقابل صورت گرفته می‌شود و یک دعا خوانده می‌شود.

۴- نظر کردن به کف دو دست در حال قنوت

۵- گفتن «استغفر الله ربی و اتوب إلیه» بعد از تسبیحات اربعه در رکعت‌های سوم و چهارم.

۶- گفتن تکبیرها (الله اکبر) در نماز به غیر از تکبیرةالاحرام که گفتن آن واجب است.

۷- بالا بردن دست‌ها تا برابر گوش‌ها به طوری که کف دست‌ها رو به قبله باشد در هر تکبیر.

۸- نظر کردن به محل سجده در حال ایستادن
۹- نظر کردن بین پاها در حال رکوع
۱۰- گفتن «سمع الله لمن حمده» بعد از بر خواستن از رکوع
۱۱- گفتن «بحول الله و قوته أقوم و أقعد» در حال بر خواستن برای رکعت بعدی
۱۲- بجا آوردن تعقیبات نماز بعد از سلام نماز؛ به خصوص تسبیحات حضرت زهرا(س) که عبارتند از: **۳۴** مرتبه «الله اکبر»، **۳۳** مرتبه «الحمدلله» و **۳۳** مرتبه هم «سبحان الله».
۱۳- انجام دادن سجدهٔ شکر در پایان نماز و بهتر است سه بار «شکراً لله» و سه بار «حمداً لله» و سه بار «عفواً لله» گفته شود.

فعالیت

شاگردان، راجع به مستحبات نماز در گروه‌ها از همدیگر سؤال نمایند و نمایندهٔ هر گروه یکی از مستحبات را در صنف نام ببرد.

ارزیابی

۱- مستحبات نماز چیست؟
۲- سمع الله لمن حمده در کجای نماز گفته می‌شود؟
۳- تسبیحات حضرت زهرا کدام‌اند؟

کار خانه‌گی

شاگردان، مستحبات نماز را حفظ کنند.

درس نزدهم

اذان نماز

هدف: آشنایی با گفتن اذان

پرسش‌ها

۱- آیا می‌دانید اذان چه وقت گفته می‌شود؟

۲- آیا کسی می‌تواند اذان بگوید؟

مسلمانان در وقت هر نماز اذان می‌گویند. هرگاه صدای اذان از منار مسجد بلند می‌شود، مسلمانان برای خواندن نماز آماده می‌شوند و به سوی مسجد حرکت می‌کنند و مستحب است انسان پیش از شروع هر نماز هم اذان بگوید. در این درس می‌خواهیم ذکرها و کیفیت خواندن آن را یاد بگیریم.

اذان

اذان را به ترتیب ذیل می‌گوییم:

اَللهُ اَکْبَرُ .... ٤ مرتبه

اَشْهَدُ اَنْ لا اِلَهَ اِلا اللهُ .... ٢ مرتبه

اَشْهَدُ اَنَّ مُحَمَّداً رَسُولُ اللهِ .... ٢ مرتبه

اَشْهَدُ اَنَّ عَلِیاً وَلِيُّ اللهِ[1] .... ٢ مرتبه

حَيَّ عَلَي الصَّلاةِ .... ٢ مرتبه

حَيَّ عَلَي الْفَلاَحِ .... ٢ مرتبه

حَيَّ عَلَي خَيْرِ الْعَمَلِ .... ٢ مرتبه

اَللهُ اَکْبَرُ .... ٢ مرتبه

لاَ اِلَهَ اِلا اللهُ .... ٢ مرتبه

۱- این جمله جزء اذان و اقامه نیست؛ ولی تبرکاً گفته می‌شود.

فعالیت

چند نفر از شاگردان در بین صنف به نوبت اذان بگویند.

ارزیابی

۱- اذان چه وقت گفته می‌شود؟

۲- الله اکبر در اول اذان چند مرتبه گفته می‌شود؟

۳- لا اله الا الله در اذان چند مرتبه گفته می‌شود؟

کار خانه‌گی

شاگردان، اذان را حفظ کنند.

اقامهٔ نماز

هدف: آشنایی با جملات اقامهٔ نماز

پرسش‌ها

۱- آیا می‌دانید اقامه چه وقت گفته می‌شود؟

۲- آیا کسی می‌تواند اقامه را بگوید؟

هر وقت می‌خواهیم نماز بخوانیم، بعد از گفتن اذان، مستحب است اقامه بخوانیم. گفتن اقامه ثوابی زیاد دارد و به خواندن آن توصیهٔ فراوان شده است. اقامه تفاوت زیادی با اذان ندارد. مقایسه کنید:

اقامه

اَللهُ اَکْبَرُ .... ۲ مرتبه

اَشْهَدُ اَنْ لاَ اِلَهَ اِلا اللهُ .... ۲ مرتبه

اَشْهَدُ اَنَّ مُحَمَّداً رَسُولُ اللهِ .... ۲ مرتبه

اَشْهَدُ اَنَّ عَلِیاً وَلِیُّ اللهِ .... ۲ مرتبه

حَیَّ عَلَی الصَّلاةِ .... ۲ مرتبه

حَیَّ عَلَی الْفَلاَحِ .... ۲ مرتبه

حَیَّ عَلَی خَیْرِ الْعَمَلِ .... ۲ مرتبه

قَدْ قَامَتِ الصَّلاةُ .... ۲ مرتبه

اَللهُ اَکْبَرُ .... ۲ مرتبه

لاَ اِلَهَ اِلاَّ اللهُ .... ۱ مرتبه

فعالیت

شاگردان، اقامه را خوب بخوانند و تفاوت آن را با اذان در صنف بیان کنند.

ارزیابی

۱- اقامه چه وقت گفته می‌شود؟
۲- کدام ذکر در اقامه گفته می‌شود که در اذان نیست؟
۳- لا اله الا الله در اقامه چند بار گفته می‌شود؟

کار خانه‌گی

شاگردان، اقامه را حفظ کنند.

درس بیست و یکم

دعای قنوت

هدف: آشنایی شاگردان با معنا و چگونه‌گی قنوت

پرسش‌ها

۱- آیا می‌دانید معنای قنوت چیست؟

۲- آیا می‌دانید قنوت چگونه خوانده می‌شود؟

روزی مرضیه از معلم تعلیم و تربیهٔ اسلامی خود سؤال کرد: «معلم صاحب! این که در بین نماز دست‌ها را تا نزدیک صورت، به طرف آسمان بالا می‌کنند و دعا می‌خوانند، نام این کار چه می‌باشد و در آن وقت نمازگزاران چه می‌خوانند؟»

معلم در جواب مرضیه گفت: آن عمل را قنوت می‌گویند و نمازگزار دعای قنوت می‌خواند. قنوت در لغت به معنای خضوع، فرمانبرداری و تسلیم بودن است و به معنای دعا هم می‌باشد؛ ولی در نماز، قنوت به یک دعای مخصوص گفته می‌شود که در رکعت دوم نماز قبل از رکوع خوانده می‌شود.»

هر دعایی را می‌توان در قنوت خواند.

یکی از دعاهایی که در قنوت زیادتر خوانده می‌شود، دعایی است که در قرآن‌کریم آمده است: ﴿رَبّنا آتِنا فِی الدُّنیا حَسَنَةً وَ فِی الآخِرَةِ حَسَنَةً وَ قِنا عَذابَ النّارِ﴾

صلوات بر پیامبر اکرم و اهل بیت مطهر آن حضرت نیز خوب است در قنوت گفته شود:

اَللّٰهُمَّ صَلِّ عَلَی مُحَمَّدٍ وَ آلِ مُحَمَّدٍ

فعالیت

شاگردان، متن درس را دو نفری بخوانند.

ارزیابی

۱- قنوت در کدام رکعت نماز خوانده می‌شود؟

۲- معنای قنوت چیست؟

کار خانه‌گی

شاگردان، دعای قنوت را حفظ کنند.

درس بیست و دوم

مبطلات نماز

هدف: آشنایی با مبطلات نماز

پرسش‌ها

۱- آیا معنای مبطلات نماز را می‌دانید؟
۲- آیا می‌توانید بعضی کارهایی که نماز را باطل می‌کنند، نام ببرید؟

مبطلات (باطل‌کننده‌های) نماز به کارهایی گفته می‌شوند که انجام دادن آن‌ها نماز را باطل می‌کنند. برخی از مهم‌ترین مبطلات نماز عبارتند از:

۱- خوردن و آشامیدن؛
۲- خنده با صدای بلند (قهقهه)؛
۳- حرف زدن؛
۴- انجام دادن کاری به گونه‌ای که نمازگزار از حال نماز خارج شود؛
۵- چرخاندن زیاد صورت یا بدن به طرف راست یا چپ (اگر کم باشد کراهت دارد و نماز را باطل نمی‌کند.
۶- گریه برای امور دنیوی (گریه از ترس خداوند و یا از روی عشق به خداوند خیلی خوب است).
۷- کم یا زیاد کردن ارکان نماز، چه عمدی باشد یا سهوی؛
۸- کم یا زیاد کردن غیر رکن از روی عمد؛
۹- شک کردن در عدد رکعات نمازهای دو رکعتی و سه رکعتی؛
۱۰- غصبی بودن لباس نمازگزار؛
۱۱- نماز خواندن با لباس یا بدن نجس.

فعالیت

شاگردان، در گروه‌ها راجع به محتوای درس صحبت کنند.

ارزیابی

۱- مبطلات نماز چیست؟

۲- آیا چرخاندن کامل صورت به طرف راست یا چپ، نماز را باطل می‌کند؟

۳- کم یا زیاد کردن ارکان نماز چه حکم دارد؟

کار خانه‌گی

شاگردان، مبطلات نماز را حفظ کنند.

نماز جماعت

هدف: آشنایی با نماز جماعت

پرسش‌ها

۱- آیا می‌دانید نماز جماعت، چه اهمیت دارد؟
۲- آیا می‌توانید بگویید نماز جماعت چگونه انجام می‌شود؟

نماز جماعت، ثواب زیاد دارد. ما باید کوشش کنیم که نمازهای واجب خود را همیشه به جماعت بخوانیم. کسی که به خاطر بی‌اعتنایی به نماز جماعت حاضر نمی‌شود، گنه‌کار شمرده می‌شود. نماز جماعت برای این است که مسلمانان در صف واحد خدای خود را عبادت کنند؛ وحدت خود را حفظ کنند و از احوال همدیگر باخبر باشند. در نماز جماعت یک نفر به عنوان «امام جماعت» پیش می‌ایستد و دیگران به‌دنبال او در صف‌های منظم رو به قبله ایستاده شده و نماز می‌خوانند؛

امام جماعت باید دارای شرایط زیر باشد:
۱- بالغ باشد؛
۲- عاقل باشد؛
۳- عادل باشد یعنی از ارتکاب گناه خودداری کند؛
۴- نماز را به طور صحیح بخواند.

کسی که نماز را به جماعت می‌خواند، باید نکات زیر را مراعات کند:
۱- هنگام نیت، مشخص کند که نماز را به جماعت پشت سر امام حاضر بجا می‌آورم.
۲- حمد و سوره را در رکعت اوّل و دوم نخواند؛ بلکه به قرائت امام جماعت

گوش دهد. غیر از حمد و سوره، سایر ذکرهای نماز را باید آهسته بخواند.

۳- تمام اذکار و افعال نماز را همراه با امام جماعت انجام دهد.

۴- پیش از امام تکبیرة الاحرام نگوید

۵- پیش از امام به رکوع و سجود نرود

فعالیت

چند نفر از شاگردان به صورت عملی نماز جماعت را در صنف تمثیل کنند.

ارزیابی

۱- نماز جماعت چه اهمیت دارد؟

۲- امام جماعت چه شرایط دارد؟

کار خانه‌گی

شاگردان، در بارهٔ اهمیت نماز جماعت دو سطر بنویسند.

نمازهای واجب

هدف: آشنایی با نمازهای واجب

پرسش‌ها

۱- آیا می‌دانید که نمازهای واجب چند است؟
۲- آیا می‌توانید نمازهای واجب را نام ببرید؟

نمازهای واجب نمازهایی‌اند که هر مسلمان باید آن‌ها را بخواند و اگر کسی آن‌ها را ترک کند، گناه کرده است. نمازهای واجب شش تا است:

۱- نمازهای یومیه: هر مسلمان در شبانه روز باید پنج مرتبه نماز بخواند.

۲- نماز آیات: نماز آیات دو رکعت است که هنگام آفتاب‌گرفته‌گی، مهتاب‌گرفته‌گی، زلزله و بعضی حالات دیگر خوانده می‌شود.

۳- نماز میت: به نمازی گفته می‌شود که بر جنازۀ میت مسلمان خوانده می‌شود. هرگاه انسان مسلمان از دنیا برود، جنازۀ او را غسل داده کفن می‌کنند و بر آن نماز می‌خوانند.

۴- نماز طواف واجب کعبۀ شریفه: حاجی وقتی که به زیارت خانۀ خدا می‌رود، بعد از تمام کردن طواف (هفت بار چرخیدن) به دورکعبه، دو رکعت نماز آن را به جا می‌آورد.

۵- نمازهایی که توسط اجاره، نذر، قسم و عهد واجب می‌شوند.

۶- نماز قضای پدر: وقتی پدر از دنیا می‌رود، اگر در حال حیات نمازهایش را نخوانده باشد، بر پسر بزرگ واجب است آن نمازها را قضایی بجا آورد.

فعالیت

شاگردان، راجع به نمازهای واجب در گروه‌ها بحث کنند.

ارزیابی

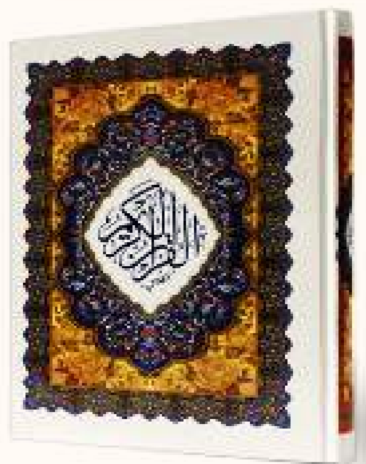
۱- نمازهای واجب به کدام نمازها گفته می‌شوند؟
۲- نمازهای واجب یومیه چند بار خوانده می‌شوند؟
۳- نماز میت چه وقت خوانده می‌شود؟

کار خانه‌گی

شاگردان، نمازهای واجب را حفظ کنند.

احکام قرآن

هدف: آشنایی با آداب و احکام قرآن کریم

پرسش‌ها

۱- به نظر شما، قرآن چگونه کتابی است؟

۲- آیا می‌دانید خواندن قرآن چه احکامی دارد؟

قرآن کتابی است که از طرف خداوند برای هدایت انسان‌ها بر پیامبر گرامی اسلام نازل شده است.

تلاوت و خواندن این کتاب آسمانی آداب و احکامی دارد که هر مسلمان باید آن‌ها را یاد داشته باشد و به آن عمل نماید. در اسلام هر چیزی برنامه و حکمی دارد و تلاوت این کتاب بزرگ آسمانی و استفاده از آن نیز احکامی خاص دارد که بعضی از آن‌ها عبارت‌اند از:

الف) واجبات

۱- وضو داشتن: انسان وقتی دستش به خط قرآن می‌رسد، باید وضو داشته باشد.

۲- انجام سجدۀ واجب: هنگامی که انسان آیاتی را که سجدۀ واجب دارند، می‌خواند یا می‌شنود، باید سجده کند.

ب) محرمات

۱- نجس کردن خط قرآن؛ به گونه‌ای که اگر نجس شد، باید عاجل آن را شست.

۲- رساندن جایی از بدن به خط قرآن و نام‌های خداوند بدون وضو؛

۳- بی احترامی به قرآن؛
۴- قرار دادن قرآن در جایی که بی‌احترامی به قرآن می‌شود؛

ج) مستحبات

۱- سکوت و سخن نگفتن هنگام تلاوت قرآن کریم؛
۲- نگاه کردن به قرآن کریم؛
۳- توجه به معانی و مفاهیم کلمات قرآن کریم؛
۴- خواندن «اعوذ بالله من الشیطان الرجیم» در آغاز تلاوت قرآن کریم؛
۵- تلاوت قرآن کریم با صدای خوش و به صورت ترتیل؛

فعالیت

دو نفر از شاگردان، سورهٔ حمد را به نوبت بخوانند و دیگران به آن گوش دهند.

ارزیابی

۱- احکام واجب تلاوت قرآن کریم کدام‌اند؟
۲- چه کارهایی نسبت به قرآن کریم حرام است؟

کار خانه‌گی

شاگردان، راجع به احکام قرائت قرآن کریم دو سطر بنویسند.

سجدهٔ واجب قرآن کریم

هدف: آشنایی با سجدهٔ واجب قرآن کریم

پرسش‌ها

۱- آیا می‌دانید سجدهٔ قرآن چه وقت بر انسان واجب می‌شود؟

۲- آیا می‌توانید سوره‌ها و آیاتی را که سجدهٔ واجب دارند، نام ببرید؟

هرگاه انسان تمام آیتی را که سجدهٔ واجب دارد بخواند یا بشنود یا گوش دهد، بر او واجب می‌شود که سجدهٔ آن را بجا آورد؛ ولی با خواندن بخشی از آیه حتی لفظ سجده و نوشتن آیات سجده‌دار و یا مشاهده آن آیات، سجده بر انسان واجب نمی‌شود.

در چهار سورهٔ قرآن مجید آیاتی وجود دارد که هنگام خواندن و شنیدن آن‌ها و یا گوش دادن به آن‌ها انسان باید سجده نماید. آیاتی که سجدهٔ واجب دارند، عبارتند از:

۱- جزء بیست و یکم، آیهٔ پانزدهم سورهٔ سجده (الم تنزیل)

۲- جزء بیست و چهارم، آیهٔ سی و هفتم سورهٔ فصّلت

۳- جزء بیست و هفتم، آیهٔ شصت و دوم سورهٔ نجم

۴- جزء سی‌ام، آیهٔ نزدهم سورهٔ علق.

در سجدهٔ واجب قرآن یک سجده کفایت می‌کند و رو به قبله بودن هم لازم نیست. هرگاه کسی در سجدهٔ واجب قرآن کریم پیشانی را به قصد سجده به زمین بگذارد، کفایت می‌کند. خواندن ذکر در سجده مستحب است و بهتر است که

این ذکر خوانده شود: ﴿لا إلهَ إلا اللهُ حَقّاً حَقّاً لا إلهَ إلا اللهُ إیماناً وَ تَصدیقاً لا إلهَ إلا اللهُ عبُودِیَّةً وَ رِقّاً سَجَدتُ لَكَ یا رَبِّ تَعَبُّداً وَ رِقّاً لا مُستَنكِفاً وَ لا مُستَكبِراً بَل أنا عَبدٌ ذَلیلٌ ضَعیفٌ خائِفٌ مُستَجیرٌ﴾

فعالیت

چند نفر از شاگردان، سجدهٔ واجب قرآن را در صنف به طور عملی انجام دهند.

ارزیابی

۱- چه زمانی سجدهٔ قرآن بر انسان واجب می‌شود؟
۲- چهار سوره‌یی که سجدهٔ واجب دارند، کدام‌اند؟
۳- در سجدهٔ واجب قرآن بهتر است کدام ذکر گفته شود؟

کار خانه‌گی

شاگردان، ذکری را که در سجدهٔ واجب قرآن آمده است، حفظ کنند.

احکام مسجد

هدف: آشنایی با احکام مسجد

پرسش‌ها

۱- آیا می‌دانید که مسجد برای مسلمانان چه اهمیتی دارد؟
۲- آیا احکام مسجد را می‌دانید؟

مسجد مکان عبادت مسلمانان است. این مکان در دین اسلام اهمیت و جایگاه خاصی دارد و نقش مهمی در ادارۀ جامعه و زنده‌گی مسلمانان داشته است. در روایات اسلامی از مسجد به عنوان خانۀ خدا در روی زمین، بازار آخرت و بهترین مکان تعبیر شده است.

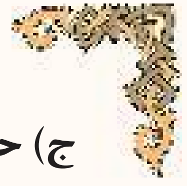
مسجد دارای احکام زیر می‌باشد:

الف) واجب

پاک کردن مسجد از نجاست واجب است. هرکس بفهمد که مسجد نجس شده است، باید به صورت فوری نجاست آن را برطرف کند.

ب) مستحب

۱- ساختن مسجد و ترمیم آن؛
۲- رفت و آمد زیاد در مسجد؛
۳- با طهارت وارد شدن در مسجد؛
۴- لباس پاکیزه پوشیدن و پاک بودن کفش‌ها از نجاست در هنگام ورود؛
۵- وارد شدن به مسجد با پای راست و بیرون آمدن از آن با پای چپ؛
۶- خواندن دو رکعت نماز تحیت بعد از ورود به مسجد.

ج) حرام

۱- زینت کردن مسجد با طلا و تصاویر انسان و حیوانات؛

۲- فروش مسجد و لوازم آن هرچند خراب شده باشد؛

۳- نجس کردن مسجد.

د) مکروه

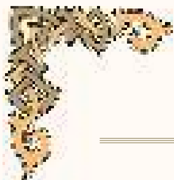
۱- نقاشی کردن مسجد با چیزهایی که روح ندارند؛

۲- خوابیدن در مسجد؛

۳- سخن گفتن از امور دنیا در مسجد؛

۴- وارد شدن کسی که سیر یا پیاز خورده و بوی دهانش مردم را اذیت می‌کند.

شاگردان، احکام چهارگانهٔ مسجد را در گروه‌ها از همدیگر بپرسند.

ارزیابی

۱- مسجد برای چیست؟

۲- فروختن لوازم مسجد چه حکم دارد؟

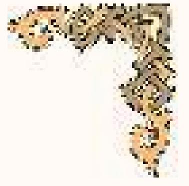
۳- خوابیدن در مسجد چه حکم دارد؟

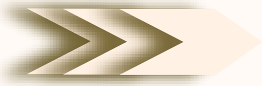
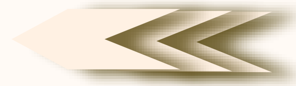

کار خانه‌گی

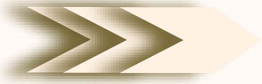
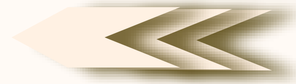
شاگردن، احکام واجب و حرام مسجد را حفظ کنند.

فصل سوم
آداب و اخلاق

درس بیست و هشتم

اخلاق خوب

هدف: آشنایی با اخلاق خوب

پرسش‌ها

۱- آیا معنای اخلاق خوب را می‌دانید؟

۲- به نظر شما، چگونه می‌توانیم اخلاق خوب داشته باشیم؟

در یکی از روزها در ساعت درس تعلیم و تربیت اسلامی، «محمد» و «حسن» پهلوی یکدیگر نشسته بودند و به سخنان معلم گوش می‌دادند. معلم گفت: عزیزان من! اگر در جامعه آدم‌ها اخلاق خوب داشته باشند، هیچ‌گونه جنگ و نزاعی به وجود نیامده و هیچ مشکلی پیش نخواهد آمد. حسن که شاگرد هوشیاری بود، گفت: معلم صاحب! اجازه است، من یک سؤال دارم! معلم اجازه داد و حسن گفت: معلم صاحب! اخلاق خوبی که باعث خوشبختی است، چه است و چه چیزهایی را شامل می‌شود؟ معلم جواب داد: اخلاق جمع خُلق است و خُلق در لغت به معنای خوی و خصلت است؛ پس اخلاق خوب به معنای خوی و خصلت خوب است. انسان می‌تواند خوی خوب و اخلاق خوب داشته باشد و می‌تواند اخلاق بد داشته باشد. رسول گرامی اسلام فرمود: من پیامبر شدم تا اخلاق خوب را تکمیل نمایم؛ پس اگر خوب دقت کنیم، هدف عمدهٔ رسالت نبی اکرم بیان و ترویج اخلاق خوب است.

اخلاق خوب آن است که ادب را رعایت کنیم؛ به بزرگتران سلام کنیم؛ از گفتن کلمات زشت و دشنام پرهیز نماییم؛ دروغ نگوییم؛ به کسی تهمت نزنیم؛ زود عصبانی نشویم؛ در وقت عصبانیت از کنترول خارج نشویم؛ با یکدیگر بدخلقی نکنیم و با هم صمیمی و مهربان باشیم؛ با لبخند و چهرهٔ گشاده و خوشرویی

همدیگر را ملاقات نماییم؛ از کارها و سخنانی که باعث آزار و اذیت مردم می‌شوند، پرهیز نماییم؛ به یکدیگر کمک کنیم و به انسان‌های ناتوان و ضعیف یاری برسانیم؛ به والدین، معلم و بزرگترها احترام نماییم؛ و نظافت و پاکیزه‌گی خود و محیط خود را رعایت کنیم.

فعالیت

شاگردان، دو نفری در بارهٔ اخلاق خوب با همدیگر صحبت نمایند.

ارزیابی

۱- معنای اخلاق خوب چیست؟

۲- پیامبر اسلام در بارهٔ اخلاق خوب چه فرموده است؟

کار خانه‌گی

شاگردان، مواردی از اخلاق خوب را که در درس آمده است، در دو سطر بنویسند.

سلام کردن

هدف: آشنایی با اهمیت سلام کردن

پرسش‌ها

۱- آیا می‌دانید سلام دادن در اسلام چه اهمیتی دارد؟

۲- آداب سلام چیست؟

علی شاگرد صنف چهارم مکتب است. او نوجوان بسیار باادبی است. تمام همصنفانش از او خوش هستند و از ادب و اخلاق نیکوی او ستایش می کنند؛ زیرا علی در اولین دیدار با همصنفانش به آن‌ها سلام می کند. او معتقد است که سلام سلامتی می‌آورد و سلام نشانۀ صلح و صمیمیت است. سلام دادن یعنی اظهار نیت نیك نسبت به دیگران. سلام دادن یعنی من تو را دوست دارم و نسبت به تو نیت خیر دارم و خوبی و سلامتی تو را می‌خواهم.

چرا علی همیشه به دیگران سلام می کند؟ به خاطر این که معلم تعلیم و تربیت اسلامی گفته بود که سلام با مژده و بشارت و امید یکجا است. وقتی قاصدان الهی به نزد حضرت ابراهیم آمدند، سلام دادند؛ در حالی که در چهره‌های آن‌ها نشان بشارت و وعده‌های امیدبخش دیده می‌شد.

بلی شاگردان عزیز! دین مبین اسلام نیز سفارش نموده است که به یکدیگر سلام کنیم. یك روز که رسول خدا برای یارانش راجع به سلام دادن سخن می گفت، فرمود: آیا دوست دارید بهترین اخلاق مردم دنیا و آخرت را برای شما بیان کنم؟ اصحاب گفتند: یا رسول الله! آن چیست؟ رسول خدا فرمود: آن سلام کردن به دیگران با صدای رسا است.

حضرت علی می‌فرماید: در سلام کردن هفتاد خیر و برکت است که شصت و نه

تایش از آن کسی است که سلام را آغاز کرده است و یک حصه‌اش از آن کسی است که جواب سلام را گفته است.

فعالیت

شاگردان، در بارۀ سخنان رسول اکرم با هم صحبت نمایند.

ارزیابی

۱- سلام دادن نشانۀ چیست؟
۲- اولین کلام فرشته‌گان الهی نزد حضرت ابراهیم چه بود؟
۳- حضرت علی علیه‌السلام در بارۀ سلام دادن چه فرموده‌اند؟

کار خانه‌گی

شاگردان، سخنان پیامبر گرامی اسلام را حفظ کنند.

آداب ملاقات

هدف: آشنایی با اهمیت آداب ملاقات

پرسش‌ها

۱- آیا می‌دانید معنای ملاقات چیست؟
۲- آیا می‌توانید آداب ملاقات را نام ببرید؟

ملاقات به این معنا است که مسلمانان با یکدیگر روابط و رفت و آمد داشته باشند. این رفت و آمد باید بر اساس آدابی باشد که باعث گرم‌تر شدن ارتباطات میان مسلمانان گردد. در قرآن‌کریم و احادیث شریف تأکیدی زیاد شده است که مسلمانان با هم رابطهٔ برادری داشته باشند. واضح است که روابط افراد و خانواده‌ها اگر بر اساس آداب درست نباشد، نه تنها مفید نخواهد بود؛ بلکه موجب جدال‌ها، کشمکش‌ها و ناراحتی‌ها خواهد شد؛ بنابراین، باید دقت نماییم که خداوند چه دستورهایی را برای روابط سالم و اسلامی داده است.
اسلام به ما دستور می‌دهد که اگر شخصی بخواهد به خانهٔ دیگران داخل شود، باید اجازه بگیرد. هرگاه صاحب منزل اجازهٔ داخل شدن بدهد، می‌تواند با احترام و تقدیم سلام داخل منزلش گردد و اگر اجازه ندهد، بدون این‌که آزرده شود، برگردد. برخی از آدابی که باید هنگام ملاقات برادران و خواهران مسلمان رعایت نماییم، عبارتند از:

۱- در وقت صحبت و ملاقات به نرمی و کلمات درست سخن بگوییم؛
۲- در سخن گفتن عجله نکنیم و نوبت را رعایت نماییم؛
۳- سخن کسی را قطع نکنیم؛
۴- دیگران را تحقیر و سرزنش نکنیم؛

۵- در مجالس غیبت دیگران را نکنیم؛
۶- دروغ نگوییم و به کسی تهمت نزنیم؛
۷- احترام بزرگان را حفظ نماییم؛
۸- نسبت به خردسالان محبت نموده و مهربان باشیم.

فعالیت

شاگردان، آداب ملاقات سالم را در گروه‌ها از همدیگر سؤال کنند.

ارزیابی

۱- ملاقات چه اهمیتی در زنده‌گی ما دارد؟
۲- اگر روابط افراد به صورت خوب نباشد، چه خواهد شد؟
۳- دین اسلام در بارهٔ ملاقات با دوستان چه دستور داده است؟

کار خانه‌گی

شاگردان، هشت مورد از آداب ملاقات را در کتابچه‌های خود بنویسند.

اهمیّت مشاوره

هدف: آشنایی شاگردان با اهمیت مشاوره

پرسش‌ها

۱- آیا می‌دانید معنای مشاوره چیست؟

۲- آیا اهمیت مشاوره را می‌دانید؟

مشاوره عبارت است از نظر خواستن و نظر دادن در مورد کارهای زنده گی. مشاوره از نعمت بزرگ خداوندی برای انسان‌هاست که آنان را در جهت به وجود آوردن هماهنگی و تفاهم کمک می‌کند و نیروی فکر و اندیشه را در افراد پرورش می‌دهد. با توجه به اهمیّت مسألهٔ مشاوره، در کتاب آسمانی ما قرآن، بیان شده است که: «وَ شَاوِرْهُمْ فِي الْأَمْرِ» ای پیامبر! در کارها با آنان مشورت کن.[1]

در تفسیر این آیه، ابن عباس گَوید:

وقتی این آیه نازل شد، پیامبرﷺ فرمود: «آگاه باشید که خدا و رسولش از مشورت بی‌نیاز هستند؛ لکن خداوند آن را رحمت برای امت اسلام قرار داد»؛ پس کسی که مشورت نماید، از ترقی و به راه راست شدن بازنمی‌ماند و کسی که مشورت نمودن را ترک کند، از گمراهی و ضلالش کاسته نمی‌شود.[2]

در آیهٔ دیگر خداوندﷻ می‌فرماید: کسانی که ندای خدا را اجابت نموده و نماز را بر پا می‌دارند و کارهای آنان در میان خود بر اساس مشورت است.[3]

خداوند پس از مسألهٔ ایمان و نماز، شورا را قرار داده است که این خود دلیل بر اهمیت مسأله است که مؤمنان باید در کارهای‌شان با یکدیگر مشاوره نمایند.

پیامبر گرامی اسلام می‌فرماید: هیچ پشتوانه‌ای با وثوقتر و استوارتر از مشورت

---

۱ - آل عمران (۳) آیه ۱۵۹.

۲ - تفسیر درّالمنثور، ج ۲، ص ۹۰.

۳ - شوری (۴۲) آیههای ۳۶ - ۳۹.

کردن نیست.[1]

حضرت علی علیه‌السلام می‌فرماید: مشورت عین راهیابی است، آن کس که به فکر خود متکی گردد، خود را به مخاطره انداخته است.[2]

فعالیت

شاگردان، راجع به اهمیت مشاوره در گروه‌ها با هم صحبت کنند.

ارزیابی

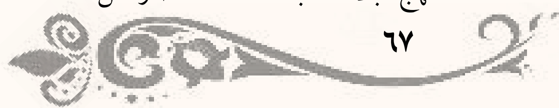
۱- معنای مشاوره چیست؟
۲- خداوند جل‌جلاله به پیامبرش چه فرموده است؟
۳- پیامبر صلی‌الله‌علیه‌وآله‌وسلم در بارۀ مشاوره چه فرموده است؟

کار خانه‌گی

شاگردان، سخنان حضرت پیامبر صلی‌الله‌علیه‌وآله‌وسلم و حضرت علی علیه‌السلام را حفظ کنند.

۱ - نورالثقلین، ج ۱، ص ۴۰۴.
۲ - نهج البلاغه، عبده، کلمات قصار، ش ۱۶۱.

صلح

هدف: آشنایی با اهمیت و آثار صلح

پرسش‌ها

۱- آیا می‌دانید که صلح چه اهمیتی دارد؟

۲- به نظر شما، صلح چه آثاری دارد؟

صلح از مفاهیم و ارزش‌های اخلاقی اسلام است که با وجود شرایط از فرایض بزرگ دینی شمرده می‌شود و در این صورت فرقی نمی‌کند که طرفین صلح، دو فرد مسلمان باشند یا دو طایفه و یا دو دولت بزرگ؛ در هر حال، بر هر فرد مسلمان لازم است که برای برقراری صلح حداکثر کوشش و تلاش را مبذول دارد.

در جنگ «حدیبیه»، پیامبر اسلام، خود گذشته‌گی عجیبی برای برقراری صلح میان مسلمانان و مشرکان از خود نشان داد. او حاضر شد گروهی از یارانش را از خود برنجاند؛ اما پیمان صلح را به امضا برساند.

امام علی علیه‌السلام در بارهٔ اهمیت برقراری صلح و دوستی میان دو متخاصم چنین می‌فرماید:﴿و صلاحُ ذاتَ بَیْنَکُمْ فَاِنّی سَمِعْتُ جَدَّکُما یَقُولُ: صلاحُ ذات البینِ اَفضلُ مِنْ عامَّة الصلاةِ وَ الصّیام﴾[1] من شما فرزندانم را سفارش می‌کنم که برای برقراری صلح میان دو متخاصم کوشش کنید؛ چه، من از جد شما، پیامبر اکرم صلی‌الله‌علیه‌وآله‌وسلم، شنیدم که می‌فرمود: ایجاد صلح و صفا میان دو متخاصم، از یک سال نماز و روزه برتر است.

---

۱ - نهج البلاغه، نامه ۴۷.

آثار صلح

صلح آثار و برکاتی فراوان دارد؛ زیرا در سایهٔ صلح است که مردم و جامعه در امنیت و سلامت کامل روحی و روانی به سر برده و با نشاط زنده‌گی می کنند.

به طور مثال به چند اثر صلح اشاره می‌شود:

۱- امنیت سراسری در جامعه؛

۲- آرامش روحی و روانی افراد جامعه؛

۳- خوب شدن وضعیت زنده‌گی مردم؛

۴- آماده شدن زمینهٔ تعلیم و تربیت سالم کودکان و نوجوانان؛

۵- آماده شدن فضای محبت، مهربانی و اعتماد به همدیگر.

فعالیت

شاگردان، در صنف صحنه‌یی از صلح را به نمایش بگذارند.

ارزیابی

۱- صلح چیست؟

۲- پیامبر اسلام در جنگ حدیبیه چه کرد؟

۳- حضرت علی علیه‌السلام به فرزندانش چه فرمودند؟

کار خانه‌گی

شاگردان، مواردی از آثار صلح را در کتابچه‌های خود بنویسند.

نیکوکاری

هدف: آشنایی با اهمیت و آثار نیکوکاری

پرسش‌ها

۱- آیا می‌دانید که نیکوکاری چیست؟

۲- آیا می‌توانید آثار نیکوکاری را بیان کنید؟

احسان و نیکوکاری به تمامی کارهای نیک، گفتار خوب و رفتار صحیح گفته می‌شود که با نیت خیر رساندن به دیگران، جامعه و محیط ارائه می گردد.

حضرت علی علیه‌السلام می‌فرماید: ﴿نِعْمَ زادُ الْمَعادِ الْإِحْسانُ اِلَی الْعِبادِ﴾[1]؛ توشهٔ خوب و مناسب برای آخرت و جهان پس از مرگ، احسان، نیکوکاری و کمک به بنده‌گان خدا است.

در کلام دیگری از امام علی علیه‌السلام می‌خوانیم: ﴿رَأْسُ الْایمانِ الْإِحْسانُ اِلَی النّاسِ﴾[2]؛ «کمک به مردم بخش مهمی از ایمان است.»

بدون شک کمک به مردم یکی از مهمترین عبادات است و در دین اسلام از همه دعوت شده است که به کمک و نیکوکاری توجه نمایند.

بدین جهت حضرت علی علیه‌السلام در روایت اول این کار را بهترین زاد و توشهٔ جهان آخرت معرفی می‌نماید.

در روایت دوم رابطهٔ احسان و ایمان مطرح شده است. انسان ضعیف‌الایمان احسان نمی‌کند؛ ولی مؤمنان راستین اهل احسان‌اند.

نیکوکاری آثاری فراوان دارد و چند مورد آن را به طور مثال می‌آوریم:

۱- آبادانی و سرسبزی محیط زنده‌گی

---

۱ - غرر الحکم، جلد ۶، صفحه ۱۶۱، حدیث ۹۹۱۲.

۲ - غرر الحکم، جلد ۴، صفحه ۵۲، حدیث ۵۲۵۳.

۲- از بین رفتن فقر و گرسنه‌گی از بین مردم و جامعه
۳- زیاد شدن محبت، دوستی و اعتماد در بین افراد جامعه
۴- پیشرفت و بهتر شدن تعلیم و تربیت در جامعه

فعالیت

شاگردان، راجع به نیکوکاری در گروه‌ها از همدیگر بپرسند.

ارزیابی

۱- نیکوکاری چیست؟
۲- بهترین توشهٔ آخرت از نظر امام علی علیه‌السلام چیست؟
۳- بهترین سرمایهٔ ایمان چیست؟

کار خانه‌گی

شاگردان، آثار نیکوکاری را حفظ کنند و روز بعد چند نفر از حفظ بگویند.

نظم در زنده‌گی

هدف: آشنایی با اهمیت نظم در زنده‌گی

پرسش‌ها

۱- آیا می‌توانید اهمیت نظم در زنده‌گی را بیان کنید؟
۲- آیا می‌دانید که انسان‌های منظم چه ویژه‌گی‌هایی دارند؟

نظم و داشتن برنامه در زنده‌گی از نظر دین اسلام اهمیت فراوان دارد و توصیه‌های زیادی از بزرگان دین برای رعایت آن به انسان‌ها شده است. حضرت امیر مؤمنان علیه‌السلام این گوهر گران‌بها را همردیف دیگر ارزش‌های والای اسلامی قرار داده و در آخرین روزهای حیات خویش، در توصیه‌های ارزشمند به فرزندان بزرگوارش و تمام کسانی که این پندهای گرانمایه بدان‌ها می‌رسد، رعایت آن را سفارش نموده و فرموده است: ﴿اُوصیکُمْ بِتَقْوی اللّهِ وَ نَظْمَ اَمْرِکُمْ﴾؛ توصیه می‌کنیم شما را به تقوای الهی و رعایت نظم در زنده‌گی.

در این کلام امام علیه‌السلام، نظم در ردیف تقوا که از والاترین ارزش‌های اسلامی است، قرار گرفته و وفای به آن گوشزد گردیده است. پس باید انسان در زنده‌گی خود برای انجام کارها برنامهٔ منظم داشته باشد؛ زیرا نظم اساس کامیابی انسان‌های بزرگ است و انسان منظم و منضبط زودتر به هدف می‌رسد.

نظم و برنامهٔ صحیح آثار خوب در زنده‌گی دارد؛ به طور مثال:

۱- انسانی که برنامهٔ منظم داشته باشد، در زنده‌گی زودتر و بهتر به هدف می رسد.
۲- انسان با نظم از نشاط و تحرکی بیشتر برخوردار است؛
۳- انسان منظم اسوه و نمونه برای دیگران است؛
۴- انسان منظم پیشرفت کار خود را احساس می کند؛
۵- انسان منظم آینده‌نگر و دوراندیش است؛

۶- انسان با نظم دارای ابتکار و خلاقیت در امور زنده گی است؛
۷- انسان منظم ارزش زمان و فرصت‌ها را خوب درک می کند.

فعالیت

شاگردان، راجع به آثار نظم در زنده گی در گروه‌ها صحبت کنند.

ارزیابی

۱- دین اسلام در بارهٔ نظم چه فرموده است؟
۲- حضرت علی علیه‌السلام به فرزندانش چه سفارش نمودند؟

کار خانه گی

شاگردان، آثار نظم را در کتابچه‌های خود بنویسند.

گفتار نیک

هدف: آشنایی با گفتار نیک و فایده‌های آن

پرسش‌ها

۱- آیا می‌دانید گفتار نیک چیست؟

۲- به نظر شما، گفتار نیک چه فایده‌هایی دارد؟

زبان یکی از اعضای مهم بدن انسان است. زبان می‌تواند انسان را به سعادت و خوشبختی دنیا و آخرت برساند و یا او را در شقاوت و بدبختی دنیا و آخرت فرو افکند. گناهانی مانند دروغ، غیبت، سخن‌چینی، دشنام، توهین و مانند این‌ها توسط زبان انسان انجام می‌شود؛ در حالی که انسان می‌تواند با زبان خود حمد و ثنای خداوند را بگوید و نیایش پروردگار خود را بکند، یا برای ترویج خوبی‌ها سخن بگوید، یا به دیگران علم بیاموزد و یا از انسان‌های مظلوم دفاع نماید. قرآن‌کریم می‌فرماید: یکی از صفت‌های انسان‌های باایمان این است که از سخنان لغو و بیهوده دوری می‌کنند؛ بنابراین، انسان باید بداند که از زبان خود چگونه استفاده نماید.

گفتار نیک چیست؟

گفتار نیک به سخنانی گفته می‌شود که برای گوینده و دیگران فایده داشته باشد. سخنان خوب مهر و محبت را زیاد و انسان‌ها را به هم نزدیک می‌کند و کینه و دشمنی را از بین می‌برد. قرآن کریم به ما دستور می‌دهد که همیشه گفتار نیک داشته باشیم و در سورهٔ نساء، آیهٔ ۸ چنین می‌فرماید: ﴿وَ قُولُوا لَهُمْ قَوْلاً مَّعْرُوفاً﴾؛ و با آنان (مردم) به طور شایسته سخن بگویید. با توجه به آیهٔ شریفه، مسلمانان باید

با مردم به نیکویی صحبت کنند و از سخنان لغو و بیهوده دوری نمایند.
سعدی هم بسیار زیبا فرموده است:

چنین گفت فرزانه‌ای هوشمند - که دانـا نگـویـد سـخن ناپسند

انسان‌های مؤمن می‌دانند که خداوند ﷻ کارهای آن‌ها را می‌بینند و از همهٔ اعمال آن‌ها آگاهی دارد. به این خاطر، آن‌ها کاری نمی‌کنند که خداوند را خشمگین نمایند. یک مسلمان هیچ‌گاه نباید عمر خود را با گفتن سخنان بیهوده تلف نماید.

فعالیت

شاگردان، راجع به سخنان نیک در گروه‌ها با هم صحبت کنند.

ارزیابی

۱- گفتار نیک چیست؟
۲- قرآن کریم به ما چه دستور داده است؟
۳- گفتار نیک چه فایده دارد؟

کار خانه‌گی

شاگردان، در بارهٔ فایده‌های گفتار نیک دو سطر بنویسند.

نظافت و پاکیزه‌گی

هدف: آشنایی با اهمیت نظافت و پاکی

پرسش‌ها

۱- آیا می‌دانید نظافت و پاکی چه اهمیتی دارد؟
۲- آیا شما وقتی میوه می‌خورید، آن را می‌شویید؟

محمد متعلم صنف سوم است. او شاگردی درس‌خوان و کوشا است. او همیشه پاک و پاکیزه است و از خوردن و آشامیدن چیزهای کثیف و ناپاک دوری می‌کند. یک روز که او با همصنفی خود، سخی، از مکتب به طرف خانه برمی‌گشت، متوجه شد که سخی با دست‌های پرخاک و ناشسته مشغول خوردن سیب است.

محمد از او پرسید: سخی جان! مگر سیبی را که می‌خوری، با آب پاک شسته بودی؟

سخی گفت: نه خیر، اما با دستمالم پاک کردم.

محمد گفت: سخی جان! این کار تو درست نیست. میوهٔ ناشسته میکروبی است و آدم را مریض می‌کند. انسان باید از خوردن چیزهای کثیف و میکروبی پرهیز نماید تا همیشه سالم و تندرست بماند.

سخی سؤال کرد: نظافت در خوردن و آشامیدن به چه معنا است؟

محمد گفت: نظافت به معنای پاکی و پاکیزه‌گی است. غذا و چیزهایی که می‌خوریم، باید پاک باشد و از خوردن چیزهای کثیف و ناشسته باید دوری کنیم. میوه را با آب پاک بشوییم و بعد بخوریم. مگر تو کلام زیبای پیامبر مهربان ما را نشنیده‌ای که می‌فرماید: «النظافهٔ من الایمان»؛ یعنی نظافت و پاکیزه‌گی علامت ایمان است؛ پس ما باید همیشه پاک و پاکیزه باشیم: بدن خود را پاک

نگهداریم؛ دندان‌های خود را روزی چند بار مسواک بزنیم؛ موهای خود را شانه کنیم؛ لباس‌های خود را بشوییم؛ خانهٔ خود را پاک و منظم نگهداریم؛ کثافات و چیزهای اضافی خانه را در کوچه و اطراف خانهٔ خود نریزیم و شهر خود را تمیز و پاک نگاه داریم؛ زیرا نظافت سبب سلامتی ما و دیگران می‌شود.

فعالیت

شاگردان، متن درس را مطالعه نموده و در گروه‌ها راجع به نظافت با هم صحبت کنند.

ارزیابی

۱- نظافت چیست؟

۲- پیامبر گرامی در بارهٔ نظافت چه فرموده است؟

۳- نظافت چه فایده دارد؟

کار خانه‌گی

شاگردان، در بارهٔ فایده‌های نظافت دو سطر در کتابچه‌های خود بنویسند.

صحت و تندرستی

هدف: آشنایی با اهمیت صحت و تندرستی

پرسش‌ها

۱- آیا می‌دانید صحت و تندرستی چه اهمیتی دارد؟

۲- آیا می‌توانید بیان کنید که چگونه می‌توان تندرستی خود را حفظ کرد؟

یکی از نعمت‌های بزرگ خداوند صحت بدن است. صحت بدن و امنیت جامعه نعمت‌هایی‌اند که تا وقتی از دست نداده‌ایم، اهمیت آن‌ها را نمی‌دانیم. ما باید بدن، لباس و محیط زنده‌گی خود را پاکیزه و پاک نگهداریم و به طور روزانه ورزش نماییم تا صحت، تندرستی و سلامتی خود را حفظ نماییم.

پاکیزه‌گی و ورزش سالم و برنامه‌ریزی شده، سلامتی و صحتمندی ما را تضمین می‌کند. انسان‌های پاکیزه را همه دوست دارند و آن‌ها هیچ‌وقت به چیزهای مضر و ناپاک نزدیک نمی‌شوند؛ زیرا چیزهای ناپاک به صحت و سلامتی انسان صدمه وارد می‌کند. معلوم است که یک انسان سالم بیشتر از یک شخص مریض می‌تواند به خود و دیگران خدمت کند. به قول بزرگان، عقل سلیم در بدن سالم است؛ پس ما باید سعی کنیم تا در حفظ صحت خود و دیگران کوشا باشیم‌و راه‌های جلوگیری از امراض را یاد بگیریم و اگر مریض شدیم یا یکی از اطرافیان ما مریض شد، باید زودتر به داکتر مراجعه نماییم و از پیشرفت مرض جلوگیری کنیم و خود و اطرافیان خود را معالجه نماییم.

فعالیت

شاگردان، متن درس را مطالعه نموده و در بارهٔ فایده‌های صحت دو نفری با هم صحبت کنند.

ارزیابی

۱- پاکیزه‌گی چه فایده دارد؟
۲- ورزش سالم چه فایده دارد؟
۳- بزرگان چه فرموده‌اند؟

کار خانه‌گی

شاگردان، در بارهٔ فایده‌های صحت دو سطر بنویسند.

کمک به فقرا

هدف: آشنایی با اهمیت کمک به فقرا

پرسش‌ها

۱- آیا می‌دانید چرا باید به افراد نیازمند کمک کنیم؟

۲- آیا تا کنون کمکی به فقرا کرده‌اید؟

گرچه در همهٔ جوامع، فقیر و نیازمند وجود دارند؛ ولی در جامعهٔ ما افراد و خانواده‌های زیادی استند که فقیرند و نیاز به کمک و دستگیری دارند. دین مبین اسلام مسلمانان را تشویق نموده که به فقرا کمک کنند. برای درک اهمیت کمک به فقرا در مکتب اسلام، داستان ذیل را با دقت بخوانیم.

امام حسن و امام حسین زمانی که کودک بودند، بیمار شدند و پیامبر صلی الله علیه و آله و سلم با جمعی از اصحاب بزرگوار آن حضرت به عیادت‌شان آمدند و به حضرت علی سفارش کردند که برای شفای آن‌ها نذر کند. امام علی علیه السلام، حضرت فاطمه زهرا و فضه که خادمهٔ آن‌ها بود، نذر کردند که اگر حسن و حسین شفا یابند، سه روز روزه بگیرند. چیزی نگذشت که هر دو شفا یافتند. آن‌ها برای ادای نذر خود روزه گرفتند. هنگام افطار، فقیری بر در خانه آمد و گفت: «السلام علیکم یا اهل بیت رسول الله»؛ سلام بر شما ای خانوادهٔ رسول خدا. مستمندی از مستمندان مسلمین استم، غذایی به من بدهید.

آن‌ها سهم خود را به او دادند و آن شب جز آب ننوشیدند. روز دوم نیز روزه گرفتند و موقع افطار یتیمی بر در خانه آمد و نان خواست و آن روز غذای خود را به یتیم دادند و با آب افطار کردند. روز سوم نیز روزه گرفتند و وقت افطار اسیری بر در خانه آمد و نان خواست. باز هم غذای خود را به او بخشیدند.

فردای آن روز، حضرت پیامبر هنگامی که وارد خانهٔ امام علی علیه‌السلام شدند، دیدند فاطمه علیها السلام در محراب عبادت ایستاده؛ ولی گرسنه‌گی در صورت و چشمان مبارکش پیداست. حسن و حسین علیهما‌السلام از شدت گرسنه‌گی می‌لرزند! پیامبر صلی‌الله‌علیه‌وآله‌وسلم از دیدن این وضع خیلی ناراحت شدند. در همین هنگام، این آیات از سورهٔ انسان نازل شد: ﴿وَ يُطْعِمُونَ الطَّعَامَ عَلَى حُبِّهِ مِسْكِيناً وَ يَتِيماً وَ أَسِيراً إِنَّمَا نُطْعِمُكُمْ لِوَجْهِ اللَّهِ لانُرِيدُ مِنكُمْ جَزَاءً وَ لا شُكُوراً﴾[1]؛ و مسکین، یتیم و اسیر را به خاطر محبت خداوند جل‌جلاله طعام می‌دهند [و می گویند] ما برای رضای خداوند جل‌جلاله طعام می‌دهیم و از شما پاداش و تشکر نمی‌خواهیم.

فعالیت

شاگردان، راجع به کمک به فقرا در گروه‌ها با هم صحبت کنند.

ارزیابی

۱– امام علی علیه‌السلام و حضرت زهرا برای شفای امام حسن و امام حسین چه نذر کردند؟

۲– امام علی علیه‌السلام و حضرت زهرا غذای افطاری خود را به چه کسی دادند؟

---

۱. انسان/ ۸ و ۹